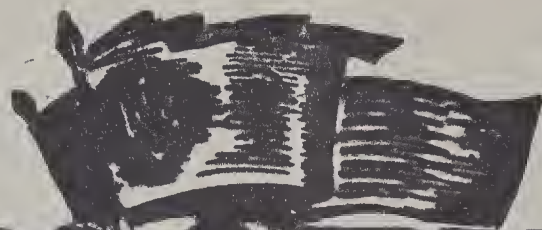

САМОСТІЙНА УКРАЇНА

INDEPENDENT UKRAINE

орган О. Д. В. У.

ЗМІСТ

Рік X ЖОВТЕНЬ, 1957 Ч. 10 (106)

САМОСТІЙНА УКРАЇНА

Видає: Центральна Управа Організації Державного Відродження України

Головний Редактор — Зиновій Книш

Адреса Редакції і Адміністрації:
INDEPENDENT UKRAINE
Cooper Station P. O. Box 4
New York 3, N. Y.

Редакція застерігає собі право скорочувати рукописи. Рукописи на бажання авторів повертаються.

Передруки з «Самостійної України» дозволені тільки за поданням джерела.

Редакція застерігає собі авторське право друкованих в журналі статтей.

Редакція містить теж дискусійні матеріяли, що є висловом думки автора, а не Редакції.

Статті підписані повним іменем авторів є їх особистими думками і вони не конче мусять висловлювати думки Редакції.

Ціна одного примірника в ЗДА і Канаді — 30 центів. В Англії і Австралії — 2 шілінґи. В інших державах рівновартість 30 центів в перечисленні на валюту даної держави по обов'язуючому курсі.

Передплата «Самостійної України» виносить річно:
в ЗДА і Канаді — дол. 3,
в Англії і Австралії — 24 шил.,
в інших державах рівновартість дол. 3 в перечисленні на валюту даної держави.

INDEPENDENT UKRAINE
Published monthly by the Organization for the Rebirth of Ukraine
Cooper Station P. O. Box 4
New York 3, N. Y.
Editor in chief: Zynowy Knysh

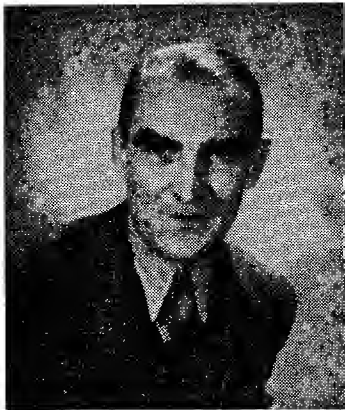
САМОСТІЙНА УКРАЇНА

Рік X | ЖОВТЕНЬ, 1957 | Ч. 10 (106)

НАШІ СПІВРОБІТНИКИ:

На цьому місці виводимо ґалерію співпрацівників «Самостійної України» — співтворців нашого світогляду і будівничих нашої політичної думки.

ДМИТРО АНДРІЄВСЬКИЙ

На прохання редакції подати свої дані до суспільно-біографічної довідки, інж. Дмитро Андрієвський відповів листом до редактора «Самостійної України». Хоч витриманий він у дотепно-погідному тоні і тим відбігає від дотеперішнього способу знайомити читачів з колом співробітників «Самостійної України», проте сильветка автора листа, блискучого журналіста і знаменитого публіциста, рельєфно випливає з цього листа. тому й друкуємо його понижче без ніяких змін.

Дорогий Редакторе!

Ви хотіли б умістити мій портрет в ґалерії співробітників «Самостійної України». Але як його скомпонувати з тих складників, які я можу Вам попостачити?! І чи така композиція підійде для кола статечних журналістів, поважних науковців і заслужених вояків, що вдостоїлися чи удостояться фіґурувати в започаткованому Вами Пантеоні? Сумніваюся!

Чого власне шукаєте в духовім образі таких співробітників як я? Правдоподібно насамперед революційности, відповідно до вашого власного минулого. То ж чим я можу похвалитись, як революціонер? Хіба таким:

Бувши учнем гімназії в Лубнях на Полтавщині, я забавився одного разу в скульптора і виліпив з гіпсу голову з лукавим виглядом ще й з короною на голові. Якийсь чорт підбив мене показати мій твір учителеві латинської мови, а той, зацікавлений ним, показав його решті вчителів, а між ними і директорові гімназії. Я був немало здивований, коли цей останній добачив у моїй композиції наругу над коронованими особами і ствердив у мене революційну настанову. І то так, що досить було мені драпнути стіну на коридорі, як директор уже доглядався в тім замаху на державне майно. І за ту мою революційність мене кожної хвилі готові були ли викинути з гімназії, щоб тим запобігти переворотові в царській Росії.

Навчений гімназійним досвідом і почуваючи в душі первні мазепинства, я подався на вищі студії аж до Петрограду, де царська влада не так пильно стежила і не так сильно карала за українство. Там я став вивчати будівництво. Та естетика мене цікавила багато більше, як техніка, а тому за п'ять років сидіння в столиці я перечитав багато всяких книжок, але мало склав іспитів. В міжчасі сталася революція і я чим скоріш вернувся в Україну поглиблювати її по лінії національно-державній. Поглиблював на Волині і на Таврії, аж доки большевицькі матроси не вигнали мене з Криму. Тоді я вступив до міністерства зовнішніх справ УНРеспубліки, яке вислало мене з одною дипломатичною місією за кордон. Моя дипломатична кар'єра скоро скінчилася, бо я подався до Бельгії доповнювати мої студії і тут здобув диплом інженера, який зберігав повних двадцять років, аж доки не згубив під час другої світової війни.

Та не даром злі язики кажуть, що я все чогось шукаю. Мої шукання життевого шляху не кінчились на інженерськім дипломі. Ще заки згубити його, я завернув був знов до різьбарства, цим разом вже в дереві, але не на довго, бо мене потягнуло до чого іншого Річ у тім, що я колись з нагоди вбивства Головного Отамана написав статтю «Петлюра вмер, — хай живе Петлюра». То було в 1926 році, коли ще виходив у Парижі «Тризуб» і від того часу мене не покидає демон журналістики та все підбиває на різного рода виступи в пресі. Писав я в «Студенськім Віснику» про роз-

будову нації і в «Розбудові Нації» про націоналізм. Могло здаватись, що в моїх писаннях збудилась моя революційність часів ворона з короною. Але що більше я писав, то більш реакційними ставали мої статті. Справді в них щораз більше давав я перевагу конструктивній політиці, яка здобуває і зміцнює позиції України, над політикою декляративною і її гучними гаслами.

Чи не через те писання статтей набув я хоробу, подібну до наркоманії і яку можна назвати «політичний бзік»? Щоправда її помічав я в собі ще зовсім молодим гімназистом, коли переговорював з директором про державне майно, доказуючи йому, що стіни гімназії є народнім добром. В кожнім разі з часом мене опанувала політика і почала кидати мною на всі боки. Першою більшою політичною пригодою була участь з полк. Коновальцем в організуванні ОУН, ПУН і всяких конспіративних конгресів та конференцій. Тиняючись по них, між двома війнами я з'їздив майже всю Європу. Під час другої світової війни подався я на Схід визволяти Україну, але дальше Стрия не заїхав, бо Гітлер запроторив мене в концентрак. Пізніше навідувався я двома наворотами за океан. І так мотався я понад двадцятьп'ять років мого життя та вкінці став, вибачте за слово, українським політиком і то політиком на еміґрації. Який жах!?

Пустившись на каламутні води української політики, я не раз перебував у найбільш ризиковних ситуаціях. До другої світової війни писав я з полк. Коновальцем всякі меморандуми. Під час другої війни також писав меморандуми і набував досвіду у в'язниці. По війні ходив пішки через «зелену» на конґреси і літав на конференції за океан. При тій нагоді ствердив, що Америка — добрий кожух, та не на мене шитий, а тому я рішився кінчати своє життя в Європі... але ще не зараз. Побував я і в УНРаді, куди мене кинено, як того м'яча під час гри в політичну сітку. Однак з часом та забава скінчилася і я став безробітним політиком. Це моє безробіття потішило деяких моїх приятелів-редакторів, яким я став помагати заповнювати шпальти їх часописів друкованим матеріялом.

Щобільше, в останні роки я зробився з звичайного рядового журналіста так би мовити «принцем від журналістики» а іншими словами «пресовим отаманом», бо ж мене вибрано головою СУЖ, себто Спілки Українських Журналістів. Я це взяв почесно і став бавитися в Голову, як перед тим бавився в міністра. Однак мушу ствердити, що в наш демократичний вік бути Головою СУЖ є менш поважно, як бути міністром. В кожнім разі мене більш ніхто не величає «Ексцеленціею», як було колись. Я потішаю себе тим, що в СУЖ я є вибраний, тоді як в Виконнім Органі був лише делегований. До того ж у Виконнім Органі зо мною могло статися так, як з Молотовим, якого викинули з уряду СССР, не рахуючись з ніяким реченцем. В СУЖ того зробити не можна.

І от маючи такі складники моєї біографії, як зліпити суцільний в редакції образ, хай і мозаїчний? Що я є в дійсності: революціонер з реакційними нахилами, мистець без слави, інженер без посади, журналіст без професії, міністр без портфеля чи вільний політик? Ба ні, лише не вільний політик! Бо ж належу до організації, яку сам творив. Від того часу минуло немало років. За той час постарілись обставини, постарілася організація, постарівся я. Однак і з зіком не втратив я охоти но нових постановок, або як хтось каже «духу шукання». То значить, що коли я почуваю, що мені тисне черевик і заважає маршувати наперед, я його перешнуровую. Чи це реформаторство, чи це революційність, чи це диверсійність? В цім питанні думки моїх приятелів і неприятелів поділені, а щодо мене, то це питання мене цікавить дуже мало.

Натомість мене і далі цікавить багато інших речей. От напр., мене цікавить молоде товариство Недавно був я на однім весіллі, де мене посадили за стіл разом з старшими панями і статечними політиками. Я довго тримався, вислухуючи мудрі думки, а слухати я навчився з віком. Однак, коли мої співбесідники почали повторювати слова і гасла, що були в моді 25 років тому назад і які від того часу вилиняли і вивітрились, тоді мене потягнуло на свіже повітря. Шукаючи дверей на двір, я натрапив на молоде товариство, яке зустріло мене, як доброго приятеля, веселими окликами. Нічого іншого не було потрібно. Тут я спинився і забавився серед молоді, як вже давно не бавився.

Отже маєте, Друже Редакторе, матеріял для моєї біографії. Як бачите, він до нічого. І навряд, щоб навіть Ви, досвідчений редактор, спромоглися з нього щось зліпити. Як бачите, я не мав часу ані зробити якийсь винахід, ані відбути якийсь похід ані навіть написати якусь книгу. Хоч мушу признатись, що починав писати не одну книжку, але не кінчив жодної. І все через той брак часу, а також через мою цікавість до біжучих подій. Мене все бавить прислухатись, що пищить в траві, особливо за залізною заслоною, і відразу написати про це статтю, дарма, що вона обурить не одного читальника. І так напр., недавно я десь бовкнув: дай Боже нашому Микиті доброго здоров'я, аби він далі мотлошив кремлівську верхівку, доки нарешті не змотлошить сам себе.

Звертаю вашу ласкаву увагу на вирази «нашому Микиті» та «доброго здоров'я». Хіба це може не обурити цнотливого українського патріота та ще й революціонера? Ніяк не може не обурити. А тому не дивота, коли в подібних моїх тезах дехто добачає «новітнє совєтофільство» ба навіть «сучасне зміновіховство». Отже раджу Вам бути обе-

режним з моїми статтями, щоб не вскочити в халепу. А щодо мого портрету, то раджу Вам не робити мене таким, яким я не є, бо читачі однаково не повірять, вони ж мене знають. Не треба ані підмальовувати мені вуса, які я вже давно скинув, ані чіпляти мені бороду Св. Миколая, яка мені не до лиця.

Щиро ваш,
Дмитро Андрієвський

Дм. Андрієвський.

УКРАЇНА І ХРУЩОВ

Хрущов Микита Сергієвич — видатний діяч комуністичної партії і советської держави... хрущ — рід жуків широко розповсюджений, шкідник сільського і лісового господарства.
(З советського Енциклопедичного Словника редакції Введеиського Т. 3 стр. 567.)

Коли б український еміґрант зробив над собою зусилля і глянув на речі тверезими очима, то справа України представилася б йому дещо інакше, як вона виглядає з утертих формул політичного вірую, повторюваних ним від часу виходу його за межі рідного краю. Тоді стало б ясно, що годі завернути історію на перейдені етапи і переставити на старі тори. Бо ж за останні сорок років в Україні відбулись глибокі зміни, змінилась сама соціяльна структура українського народу, постали нові явища. Хто хотів би уявити собі майбутнє України, мусить виходити з наявного стану речей, з позицій сучасного.

Перемога комунізму так, як його подумав Маркс, застосував на практиці Л нін і довів до абсурду Сталін, — виключена вже хочби тому, що система перечить людській природі і є противна природі людського суспільства. Ми всі свідками, як советська система зайшла в сліпу вулицю і скрізь, де не можливо — в Польщі, в Югославії, в Китаї — прихильники її переводять ревізію своїх ідеологічних, політичних, економічних позицій. Навіть у СССР, де ревізіонізм суворо заборонений, бачимо намагання дещо змінити, або зміни відбуваються стихійно, під тиском живих сил і життєвих конечностей. Глибинні процеси змусили Ґомулку скасувати колективізацію, Мао Тсе Тунга — відмовитись від наслідування Советів, Тіто — піти на співпрацю з капіталістами.

Зміни, які проходять і проходитимуть за залізною заслоною, є наслідком глибоких процесів, що зідбуваються в скомунізованих країнах і йдуть у трьох напрямках, а саме: а) наростання національних сил спротиву гегемонії Москви і колоніяльному використанню нею неросійських народів за залізною заслоною, б) поступневого розвалу советської системи передусім у ділянці господарки, а потім і в ділянці політики, в) повільного переродження режиму диктатури пролетаріяту з наближенням до лібералізації його.

Національні революції почались бунтом маршала Тіто проти Сталіна. Ця постава Югославії, хоч і засуджена компартіями країн-сателітів, знайшла в них відгук, чого доказом були свого часу процеси Райка в Угорщині, Костева в Болгарії, Ґомулки в Польщі. Пізніше Хрущов мусів погодитись на компроміс у формі визнання за народами права шукати «національних шляхів до соціялізму». Це заохотило Угорщину і Польщу до поновлення революцій в 1956 році. Дарма, що Москва здушила той рух емансипації в Угорщині і що Польща спинилась на пів-дорозі, нині національні революції, як спротив гегемонії Москви, є на порядку деннім за залізною заслоною так само, як на порядку деннім є визволення колоніяльних народів у цілім світі. Національні революції в скомунізованих країнах діють по закону ланцюгових реакцій і сам процес назрівання їх вже розточує советську імперію.

Смерть Сталіна була тим переломовим моментом, який виявив, що система дійшла свого логічного кінця і вичерпала свої внутрішні можливості. Вже перед смертю диктатора були симптоми того вичерпання, от хочби в тому, що терор, який правив за основне заложення диктатури пролетаріяту, перестав діяти психологічно. Адже ж ще давнім римлянам було відомо, що система мусить розложитись, наколи зникне чи послабне її основне заложення. Впарі з розкладом системи йшло переродження режиму, який у багатьох питаннях, як от соціяльна ієрархія, родинне життя, виховання молоді, мусів завертати до давніх норм, вироблених тисячеліттями.

***

Маючи перед очима повищу схему внутрішніх процесів у соціялістичних країнах, пригляньмося ближче явищеві, що ми його назвемо «хрущівське» і яке прийшло на зміну «сталінізму». Пригляньмося його українському аспектові, не в'яжучись стереотипними формулами, бо ж власне той аспект багато дечого пояснює щодо самої сутности явища.

Годі заперечити, що Хрущов і хрущовщина є стисло пов'язані з Україною. Теперішній Секретар Компартії СССР походить з московсько-у-

країнського пограниччя на Курщині, на що вказує і його прізвище, зложене з українського кореня — хрущ — і московської кінцівки — ов. Він почав свою політичну кар'єру в двадцятих роках у Києві. Вже тоді Хрущов стягнув на себе закид Скрипника за брак національного характеру і недостатотне знання рідної мови, чого він не міг дарувати Скрипникові і відограв мало почесну ролю в нагінці Сталіна проти комісара освіти України. Дальша кар'єра Хрущова переходила в Москві, де він вчився в Промисловій Академії і став секретарем місцевої клітини компартії. Кажуть, що на це становище витягнув Хрущова Каганович, якому той віддячився усуненням з ЦК в 1957 році.

В роки великої чистки Москва призначила в січні 1938 Хрущова секретарем Компартії України і наказала Києву вибрати його на це становище, усунувши Косіора та Постишева, що не обійшлось без спротиву з боку українських комуністів. Вслід за тим упродовж шости місяців зникло багато з тих комуністів (Петровський, Затонський, Кулик, Хвиля і ін.) але відповідальність за це несе не так Хрущов, як Успенський, начальник НКВД, надісланий в Україну разом з Хрущовим. В кожнім разі на XIV З'їзді Компартії України Хрущов прилюдно визнав, що під час тої чистки потерпіло багато невинних.

Під час війни Хрущов став також головою уряду УССР і приєднував до України західньо-українські землі, об'їзджаючи їх по мірі того, як армія СССР посувалась на Захід. В 1940 році Хрущов дякував Сталінові за об'єднання українських національних територій. Він же повторив у Києві тост Сталіна, якого виголосив диктатор по закінченні війни на честь «великого російського народу», як опори світового комунізму. Виконуючи директиви Москви, Хрущов закликав українців затіснювати стосунки з «старшим братом». Тим неменш він стягнув на себе закид Москви за незадовільну працю Компаріїї України і в 1947 році був замінений на якийсь час Кагановичем, як секретар партії, але залишився на становищі голови уряду УССР аж до 1949 року.

З цього короткого переказу політичної кар'єри Хрущова видно, що він завжди діяв як **яничар** українського походження на службі Москви. Своєю дією він зповні оправдав себе в очах Сталіна, а тому його знов покликано до центру, а вкінці впроваджено до складу ЦК Компартії СССР. Підносячись на вищі щаблі партійної драбини, Хрущов усе тягнув за собою земляків. Коротченко і Кириченко завдячують йому їхню кар'єру, коли вони прийшли на становища, які опустив Хрущов в 1949 на Україні. Чи не завдяки Хрущову збільшилось останніми роками число українських маршалів. Під час перевороту в ЦК 1957 року до Президії втягнено, крім Кириченка, ще й Коротченка і Кириленка.

При різних нагодах можна було помітити, що Хрущов у своїй політиці спирається на українців. І так під час переговорів з маршалом Тіто в жовтні 1956 року на конференції в Ялті з боку Советського Союзу виступають крім Хрущова також Кириченко і маршал Гречко. Впадає в око, що в цей час московські достойники на чолі з Булганіним засідають в Сочі і Булганін прибуває до Ялти щойно напередодні виїзду Тіто. Виглядає, що українці служили в цих переговорах посередниками між Советами і Тіто, який має більша симпатій і довір'я до Києва, як до Москви. Отже Булганін узяв участь у конференції лише тоді, коли українці домовилися з Тіто і коли треба було дати остаточну згоду Кремля.

Також і під час перевороту в ЦК та ліквідації «протипартійної» групи Молотова в червні 1957 року Хрущов виразно залицяється до неросійських народів СССР і не даром в інформативнім повідомленні аж шість разів згадується про права союзних республік та їх розширення. Оскільки рішальну ролю в тім перевороті відограло військо, то і тут Хрущов сперся в першій мірі на українських маршалах, про що пише швайцарська газета «Gazette de Lausanne». В кожнім разі командант московської залоги Москаленко дуже виразно став

Здавалося, що саме познанські поляки, гноблені по боці Хрущова, тоді як москаль, маршал Василевський, тримав руку противників секретаря Компартії.

Вже з повищих фактів видно, що партійні й урядові кола Києва орієнтуються на Хрущова і підпирають його в боротьбі між наступниками Сталіна за владу. Вони підпирали його проєкт реформи управління промисловістю, як також при усуванні групи Молотова. Видно ця група дає українцям і іншим неросійським народам ще менше можливостей, як група Хрущова. В кожнім разі ген. Москаленко, як також Коротченко, гостро і рішуче наплямували її за попередню політику. Також і Бажан в своїм виступі на з'їзді советських письменників у травні 1957 виявив орієнтацію на Хрущова. Стає питання, чи ця орієнтація на урядову лінію та постава Бажана так відмінно від постави Хвильового, з його гнівним «Геть від Москви, вийдуть на користь Україні?

Одно лише певне, а саме, що Хрущов своїми карколомними потягненнями мимоволі сприяє вище відзначеним процесам у Советському Союзі. Те, що він пристав на засаду «національних шляхів до соціялізму» і казав її схвалити XX З'їздом, є немаловажним фактом. Чи ж події в Польщі й Угорщині не стоять з ним у певнім причиновім зв'язку? А ті події викликали збурення в усіх «соціялістичних» країнах, не виключаючи і союзні республіки. Про це останнє між іншим свідчить лист

московського студента, оприлюднений французьким журналом «Демен» за червень 1957. Ті події лише початком ланцюгових реакцій у висліді накопичення національної енергії поневолених народів за залізною заслоною. Боротьба за владу в Кремлі, що її дотепер щасливо витримує Хрущов, безперечно розхитує основи советської влади і тим сприяє розкладові советської системи, унеможливлюючи поворот до сталінізму. Реформа управління советської промисловости може провалитись і тим збільшити хаос не лише з господарськім але і в політичнім житті Советського Союзу Противно, успіх тої реформи сприятиме наближенню советського життя до більш нормальних форм.

Так чи інакше політика, потягнення, промови Хрущова розточують ті підвалини, на яких дотепер спиралась Советська імперія. І виглядає, що «хохол» з Курщини виконає присуд історії, яка засудила на заник останню з колоніяльних імперій нашої доби. Що прийде в Советському Союзі на зміну Хрущову, чи по упадку Хрущова, і коли має наступити той упадок, цього нині годі передбачити. В кожнім разі, щоб не бути заскоченим, треба вдивлятися в сучасну дійсність і бачити її такою, як вона є і не такою, як хотілося б. Це стосується також і справи «хрущовщини».

Від редакції.

Автор засновує свої міркування на заложенні українського походження Хрущова. З тим поглядом широко можна стрінутися в світовій пресі, що теж нерідко представляє Хрущова українцем. Правдоподібно зручно й тихцем підпирає цю тезу московська еміграція, наче б то московський нарід у корені антибольшевицький, навіть вождів большевизму з себе не видав, бо ж Ленін не був чистокровним москалем, а потім прийшов грузин Сталін і накінець «українець» Хрущов. Яи до тепер, годі без ніякого сумніву ствердити, хто такий Хрущов по національності. В кожному разі невідомо нам, щоб він сам колинебудь заявив себе українцем, навпаки, з його висказів при різних нагодах виходило б, що він почуває себе москалем. Видається, що українські назвища, чи особи національного або територіяльно-українського походження в оточенні Хрущова — це наслідок не так національного походження цього останнього, як більше його персональних зв'язків, що їх він затіснив за час довголітнього свого сатрапування в Україні.

....

Д-р Юліян Вассиян

БОГ І НАЦІЯ

Дорога до Бога веде через Батьківщину. Однак лучба з Богом можлива тільки безпосередньо між Ним і душею людини. Поминути Батьківщину, **найвищу дійсність реального світу,** значить боротися з нею, як зо злом, відрікатись її в ім'я ложно зрозумілого Бога. Бог не жадає від людини самогубства, а таким є заперечування своєї найширшої, національної індивідуальности. **Треба вижити в собі природу розвитком усіх її зав'язків у нас у дозрілі овочі,** інакше переслідуватиме аскетичну душу гріховний привид змарнованих радощів життя і без кінця тривожитиме її **недобровільне вбожество духа[1]).** Що в природньому розвитку життя було солодким даром благодаті (любов, радість з успіху), прогавлене й призабуте стається отруйною спокусою, що запалює мізок ненаситним вогнем жаги.
сою, що запалює мізок ненаситним вогнем жаги.
Насильство над природою затроює світляність духа примарами передчасно потоптаних квітів життя. Але природа мститься важко за знехтування дитячої непорочности пуп'янків молодого життя і воскресає їх як бліді з'яви-докори, що турбують духа в його снах. Бо без молодости нема дозрілого віку, тому дух вертається зором у своє минуле, коли він не вижив достоту «дитячих літ» серед казкової наївности, розваги і мрій. Піднятись понад природу можна не **запереченням її, тільки виростом з неї,** подібно, як дерево **виростає з коріння** і через пень розростається в корону галуззя, листя, квіття й овочу.

Батьківщина — це найширший розріст індивідуальности, як з погляду приймання, так і з погляду творення. Основним для людини є життя на землі, бо воно пронизує свідомість в усіх напрямах як безпосередня, підметна дійсність. Все інше — минуле й майбутнє — тільки **предмет** посереднього ступня, про який розум робить висновки на основі переживання теперішности, висновки менше або більше вдачні. Справи не зміняє факт, що в своїх бажаннях, ідеях, прямуваннях до головної мети живе **ціла людина,** отже, що майбутнє для неї природним напрямком, в якому діють її духові сили. Не заперечуючи тієї самозрозумілої логіки життєвого руху, не можна одночасно твердити, що з тієї причини безпосередня теперішність перестає бути єдиною фактичною основою підметної свідомости. Тут потверджується знову відомий **мотив середини,** з якої інтроспекція розкриває пройдений шлях «вчора» і з другого боку інтуїція **вживається** формою волевих проекцій у порожнечу часу, заливаного органічними хвилями тривання. На самосвідомому факті життя тяжить осередній наголос дійсности і це ро-

бить її критерієм супроти майбутнього. В істоті свідомого життя лежить самочинне і стихійне прямування підвищити ступінь якости, або бодай зберегти існуючий стан. Проповідь вищого типу життя не може бути будована на відсуді елементарних форм існування, як насичених матеріялізмом, бо не матерія і не біофізичні процеси життя зупиняють творчий поступ наперед, але кволість духа, його недостача, його неприявність. Теорія про опір безвладної матерії безглузда, бо або матерія взагалі опирається творчому починові духа і в силу своєї істоти не входить у межі його організуючого пляну, або вона споконвічно піддана йому як принципові форми (творить для нього матеріял). Тоді недоречно взагалі говорити про опір матерії духовому зусиллю, скоріше треба протиставити собі поодинокі вияви духа, отже в опорі видіти активність духа, а не безвладність матерії. Зрештою, що ж є матерія супроти пливкости сучасних теорій фізики, астрономії, біології? Чи взагалі можна подати вичерпне окреслення таких понять, як матерія, дух, життя, рух?

Дочасне життя людини за коротке, щоб бодай побіжно торкнутися головних його питань і подати деякі спроби їх розв'язки. Що ж супроти такого «телеграфічного стилю життя» говорити про можливий устрій, завдання й істоту трансцендентного існування? Втеча від життя є або єдиноможливим поступком здорової людини, що не витримує в божевільних умовах життя як такого, або доказує, що власне втеча є актом божевілля. На всякий випадок філософія заперечення життя — це не доказ духового здоров'я. Вона подібна до людини, що сама підрізує галузку, на якій сидить. Наш «реальний світ людської історії» є єдиним тереном можливої діяльности духа і поза ним не можна вловити ніякої іншої практичної основи буття. З того становища треба оцінювати практичне відношення Батьківщини й Бога. Загально : природний порядок веде від Батьківщини до Бога. Спору між ними нема.

1) *В тому значенні, що це примус над собою. (Ю.В.)*

М, Селешко

СТРАТЕГІЯ, А НЕ КОМПАТІЯ РІШАЄ

Зо сторінок світової преси не сходить справа реорганізації індустрії московської імперії чи по-модерному Советського Союзу. Звичайно розглядають справу коротко і з точки погляду сучасности. В'яжуть її з персональною, ідеологічною і політичною суматохою в Москві й на просторі цілої імперії. Най більшу ролю в усьому, як виглядає, відіграє персональна боротьба за пост диктатора в Кремлі. Уважний спостерігач, що не випускає з уваги і давніші події в московській імперії та притягає до розгляду теж геополітичні й стратегічні арґументи, мусить прийти до висновку, що в основу імперіяльної метушні лягли не тільки ті причини, що звичайно згадуються по пресі нинішнього дня.

А реальна дійсність була і ще й сьогодні є така: Московська імперія вийшла з другої світової війни з повною перемогою. Вона поширила свою територію далеко поза границі з 1939 року, тобто з початків другої світової війни. В Европі вона захопила низку національних держав і підсунула свої межі аж до ріки Ельби (Лаби), зайняла частинно Балкан і дійшла до Середземного Моря, а в Азії підчинила своїм впливам величезні простори землі Китай і Тибет. Вільний світ признав за Москвою те право, бо, як казалося і нині кажеться, того вимагала її безпека. Вимога бозпеки — це просте забезпечення центрів московської імперії перед несподіванками з-зовні, як це було в другій світовій війні, коли німці почали були наступ на Советський Союз. З тої війни, як загально відомо, імперія врятувалась тільки чудом, на яке ніхто не надіявся тому, що годі було припустити, що німці поведуть в Східній Европі таку божевільну політику. Отже на майбутнє для московської імперії стало конечністю забезпечити себе перед несподіванками і відсунути якнайдальше від своїх центрів усіх, що могли б загрожувати її з-зовні.

Друга світова війна, як і всяка інша більша війна, дала людям в руки нову техніку, нові винаходи. Винайдено нову зброю велетенської нищівної сили. атомну й водневу бомби, і рівночасно сконструовано засоби для перекидування тої вибухової речовини дало вглиб ворожої території, в запілля [illegible] фронтів. Це далекосяжні літаки. *)

Ці два фактори змінили стратегічне положення московської імперії до тої міри, що поширення її коштом немосковських територій виявилось конечністю, щоб якнайкраще забезпечити стратегічні центри імперії перед ворожими літаками. Визнав це й вільний світ, бо він у такому положенні і сам інакше не поступав би і, як видно, не поступає, бо різними способами підсувається під московську імперію, а водночас віддалює її від себе.

Москва робить це військовою окупацією немосковських країн, щоб відсунути Америку як найдальше від своїх центрів, а Америка, другий експонент світової політики, робить це союзами з різними державами, щоб підсунути свої военні бази як

найближче до стратегічних центрів СССР.

Впродовж цілих століть важним чинником у московській стратегії рахувався простір. Москалі, свідомо чи несвідомо, виявили великий розгін і століттями поширювали свою імперію. За заслоною просторів вони почували себе безпечно, бо знали, що жодна збройна сила світу не зможе поконати пішим порядком тих просторів і мусить у них розгубитися. Той чинник не стратив значення і в 2-ій світовій війні, коли то німецькі армії заломилися в просторі і були змушені до відвороту з Кавказу і з Сталінграду. Але нова техніка поконує лекше простори — і москалі це відчули. Стратегічний чинник простору перестав відігравати ролю повного ізолятора імперіяльних центрів перед зовнішньою небезпекою, тому московські стратеги вже при кінці другої світової війни обдумували способи забезпечити імперію. Тільки вимоги стратегії заставили Москву пересунути свої межі вглиб Європи й Азії. Та стратегічна вимога була міцніша, як усі інші міркування, бо вона зводилася до того, щоб вчинити державу твердинею, яку б жодна зовнішня сила не могла здобути, а вже з безпечного центру можна було б робити й усякі інші справи, до комуністичної революції в світі включно.

Тому всі події в Москві, що стільки галасу наробили в світі, виглядають з точки зору московської імперіяльної стратегії інакше, як звичайно пишеться. Між верховодами в Москві йдуть зоологічні змагання за пост диктатора імперії. Та боротьба в тій чи іншій формі ведеться від початків існування Совєтського Союзу. Вона має свої етапи, що характеризуються такими символами-прізвищами: Ленін-Троцький, Троцький-Сталін, Сталін, Маленков-Хрущов-Молотов і Берія, Маленков-Хрущов, а тепер Хрущов-Жуков. Кожний з них мав чи має концепцію розбудови, поширення та оборони совєтської імперії, ніхто з них не хотів бути її ліквідатором чи розбазарювачем. В давніших часах царі користувались для прикриття своїх цілей такими теоріями-ідеологіями, як напр. «собираніє русскіх земель», (політичний фактор), Москва — третій Рим (політично-релігійний фактор), слов'янофільство (політично-расовий фактор), інтернаціональний комунізм (політично-соціяльний фактор). Тепер видвигаються ще й помічні фактори — православ'я і панславізм. Агент американської контрозвідки Мороз, ще в 1957 році мав особисті зв'язки з керівниками московської розвідки, розказав, що в Москві слідна тенденція опанувати повністю всі слов'янські народи і створити з них базу для дальшої розбудови і поширення імперії.

В Кремлі змагаються дві концепції: одна сталінська, щоб забезпечити імперію, як кузню для світової революції, без уваги на добробут народу в ній і друга, антисталінська, щоб у вже існуючій імперії поліпшити життя народу без уваги на зовнішню безпеку держави. Бій за ті дві концепції ще не закінчений, але з того, що вже до тепер відомо, прийшла перемога першої, сталінської, концепції, щоб забезпечити державу коштом добробуту її громади. У висліді того відбувається тепер реорганізація індустрії в Совєтському Союзі згідно з вимогами стратегії з натиском на більший розвій важкого промислу.

Перемога сталінської концепції найшла своє тимчасове вивершення в московському законі з 10 травня 1957 року про реорганізацію чи децентралізацію індустрії в Совєтському Союзі. Закон охоплює не тільки реорганізацію керівництва індустрією, але і зміни у використанні продуктивних сил і засобів імперії та зміни в розположенні воєнної індустрії.

Важка індустрія — це база для воєнної продукції і тим самим база для оборони імперії. Всякі внутрішні зміни в імперії з соціяльними включно можливі тоді, коли межі держави забезпечені перед зовнішніми несподіванками. Здійснення концепції підкорення Москві всього світу можливе тільки тоді, як буде забезпечений центр дії. Вимогам імперіяльної стратегії кориться і компартія з її ідеєю революції.

Закон з 10 травня 1957 дав правні підстави для посилення імперіяльного воєнного потенціялу засобами адміністративними, економічними, технічними, психологічними і т.п. Декому новий закон видався несподіванкою. В дійсності це жодна несподіванка, бо такі чи інші закони, явні чи замасковані, діяли на початках кожної московської п'ятирічки і долю та напрям п'ятирічок визначували чисто стратегічні міркування, хоч про те з тактичних причин не говорилося, вони прикривалися арґументами ідеологічного, гуманітарного, соціяльного, технічного, пропагандивного і т. п. порядку.

В усіх плянуваннях брали і беруть участь московські воєнні фахівці-стратеги. В Москві їх окреслювали й окреслюють як стратегічний мізок. Німці кілька років перед другою світовою війною зуміли були до деякої міри знищити стратегічний мозок московської імперії. Та справа відома в світі як афера Тухачевського, в якій Сталін знищив майже всіх людей-стратегів своєї імперії. Це відбилося трагічно на німецько-московській війні, в якій Москва тільки з великим трудом врятувала свою імперію перед розподілом на складові національні частини. Отже стратеги, а не хто інший, патронують над переведенням у життя всяких плянів і вони дають остаточну оцінку того, що заплянувано.

Напр. один з таких експертів-теоретиків, І.Баз, у книжці «Джерела воєнної потужности Совєтського

*) *Стаття віддана до друку ще перед тим, як у Москві проголошено випробування інтерконтинентальних балістичних стрілен. (Прим. ред.)*

Союзу» ствердив, що індустріялізація і колективізація в СССР були переведені згідно з военними плянами, у висліді чого відстала в промисловому поступі світу московська імперія впродовж двох п'ятирічок перебудувалася в індустрійну країну з могутнім военним промислом. Він зробив підсумок военних зусиль Москви в першій і другій світових війнах і витягнув висновок, що в модерній війні, де велику ролю відіграють машини, індустрійно недорозвинена країна мусить бути переможена. Він доказав, що імперію спасли перед катастрофою в другій світовій війні досягнення трьох п'ятирічок. А один московський патріот, колишній полковник генштабу старої царської армії, Олейнікоф, що жив на еміграції в Німеччині як антикомуніст, сказав був, що «тепер я можу спокійно вмирати. Росія спаслася і то не молитвами, а доблесною красною армією і її зброєю». Було це на переломі років 1941/1942, коли німці зупинили свій наступ під Москвою.

Та й інші московські военні експерти доказують, що колективізація й індустріялізація СССР визначилися в першій мірі не соціяльно-політичними кличами компартії, тільки стратегічними вимогами часу й московської імперії. Тільки вони укладали в ході п'ятирічок розміщення важкої індустрії як бази военної потужности держави. В першій п'ятирічці центри важкої індустрії створено у Волжському просторі, що в тих часах був далеко від державних границь і його не могли досягнути военні дії на фронтах. В другій п'ятирічці ті центри поширено і розбудовано ще нові в просторі аж до Уралу, тобто дальше в глиб імперії, де вони були безпечніші перед досягом противників з західнього фронту. В ході третьої п'ятирічки, вже в часі другої світової війни, ті центри пересунено ще дальше на схід, поза Урал, і з ході війни перекинено туди майже всі важніші підприємства важкої індустрії з західніх районів імперії, що були загрожені чи вже охоплені війною. В перших трьох місяцях війни перекинено в східні райони, вглиб імперії, 1360 більших военних підприємств, з чого 455 на Урал, 250 до Середньої Азії і 210 в Західній Сибір. В другій половині війни в східніх районах імперії вже діяло 2250 більших індустрійних підприємств, зв'язаних так чи інакше з военним виробництвом. Повоєнні п'ятирічки ідуть за тими самими стратегічними вимогами імперії з додатком, що в здійсненя тих п'ятирічок включено ще й перекинення більшої маси людей на постійне поселення з західніх районів держави.

Ті, та ще й інші, вже перевірені, дані кажуть, що розбудова бази военної потужности московської імперії велася пляново від самих початків і що 2-га світова війна прискорила ту розбудову і що центри важкої, а в тому і военної індустрії розміщено так, щоб вони були як найбільше безпечні перед военними діями Заходу не дивлячись на те, що добро населення вимагало б дещо інакшого її розміщення.

При розгляді на карті московської імперії розположення важкої індустрії видно, що вона охоплює пояс землі довжиною около 450 кілометрів і шириною від 500 до 700 кілометрів здовж 55 рівноленика земної кулі та здовж транссибірської залізниці від Смоленська на заході аж до Чити на сході. Той пояс покриває площу на 3.5 мільйонів квадратних кілометрів, тобто 1/6 частину території СССР. Четверта і п'ята п'ятирічки, вже повоєнні, не внесли в розположення центрів важкої індустрії жодних суттевих змін за вийнятком того, що ті центри підсилено новими чи перекиненими з заходу підприємствами. Евакуована з заходу індустрія лишилася по війні на місці. Знищений на заході промисел відбудовано.

У висліді вище сказаного видно, що при розміщенні в просторі важкої і збройної індустрії Москва керувалася стратегічною вимогою забезпечення тій індустрії можливости безперебійної праці не тільки в мирі, але і в часі війни. Таке розміщення штучно стримало індустрійний розвій тих районів, що лежали поза рамками стратегічного індустрійного центру і не були охоплені стратегічними плянами імперії. Пляновий натиск охоплював не тільки военну, але й загально важку індустрію, тому розбудовувано її не на принципі економічної вимоги доцільної близькости до неї сирівців і споживачів промислових виробів в кожному економічному районі держави, а на принципі стратегічних вимог імперії як цілости. Важку індустрію розбудовано коштом тих районів, що в стратегічних плянах імперії відігравали підрядну ролю як доставець людського матеріялу і сирівців для розбудови военної кузні. Загальний висновок з того такий, що Москва дбала тільки про военну сторінку економіки, щоб за всяку ціну задоволити військові вимоги імперії, а не про добро і добробут народів імперії. Це задоволяло і політичні цілі Москви спрямовані в формі комуністичної доктрини на опанування всього світу.

Стратегічне розміщення важкої і военної індустрії було зовсім правильне до року 1940, коли вороже літунство з заходу чи сходу, півночі чи з півдня, не могло досягнути той центр з повітря, за винятком його двох кінців, східнього і західнього. Інші держави світу старалися забезпечити себе перед несподіванками з зовні відповідними союзами з сусідними державами. Москва на такі союзи не йшла, бо нікому не довіряла і тим самим підкреслювала свої агресивні пляни й політичні амбіції спрямовані на опанування всього світу. При тому вона спиралася на стратегічний фактор простору, що охороняв її стратегічний центр з усіх сторін. Тодішній стан военної техніки признавав повну рацію для зосередження індустрійного потенціялу СССР

в одному просторі-поясі.

Коли ж появилась атомна зброя і далекосяжні літаки, зосередження военного потенціялу на одному просторі стратегічно не виправдане. Простір перестав бути охоронним чинником імперії, бо він змалів при збільшеному засягу літаків як носіїв нової зброї. Велика нищівна сила нової зброї, що охоплює за одним ударом велику площу, тепер не дасть змоги московській военній індустрії працювати безперебійно. Тим самим для Москви постала нова стратегічна ситуація, з якої треба було знайти найкращий вихід, щоб забезпечити існування її імперії. Відсунення державних границь далеко на схід і захід до деякої міри утруднювало доступ ворожих літаків до совєтської военної кузні, зате збільшилася для неї небезпека з півночі і півдня. Північні райони імперії майже безборонні на цілій довжині.

Найбільший потенційний противник московської імперії, Америка, має доступ до стратегічного пояса через північний бігун, а з півдня — з военно-повітряних баз на території сумежних з Совєтським Союзом і його сателітами держав. Нова ракетна зброя також може досягнути московський военний центр і його знищити. Інакше кажучи, стратегічний пояс імперії порівняльно добре забезпечений від заходу і сходу, натомість відкритий з півночі і півдня. Витворилася ситуація протилежна до тої, що була в другій світовій війні.

До того долучуються ще й комунікаційні невигоди, бо важніші підприємства лежать здовж двох залізничних ліній, транссибірської та південносибірської. Перервання тих залізниць в часі війни може паралізувати працю цілого індустрійного пояса, промисел не зможе виконати своїх военних завдань і постачати фронтові потрібних для війни засобів.

Від 1950 року Москва приступила до практичних заходів, щоб зарадити тій невигідній геополітичній ситуації. На те вказують перегрупування серед охоронних військових сил. Повітряну оборону, зенітну артилерію і радарозо-обсерваційну сітку, перекинено з заходу і сходу на північні й південні межі СССР. Здовж берегів Північного Океану розбудовано обсерваційну сітку і в рамках тих заходів підготовляється розбудова плаваючих на льодах полярних обсерваційних станцій. Промислові центри коло Ленінграду, Москви і Баку, що лежать поза індустрійним поясом імперії, дістали окрему протилітакову охорону. Десь під кінець 1955 року розбудова тої охорони була закінчена і їй назначено окрему головну команду.

Рівночасно з тим Москва від 1951 року робить підготовку і для сухопутної оборони імперії. Стратеги прийшли до висновку, що модерна війна буде мати більше ізольованих фронтів в різних частинах імперії. В другій світовій війні вона мала тільки 1 головний фронт на заході і обсерваційний фронт на Далекому Сході. Тепер ведеться перерозподіл цілої імперіяльної території на окремі военні райони, які в потребі могли б навіть без зв'язку з центром довший час самостійно воювати. Межі районів уже готові, а в них створена організаційна база для військ, що мали б діяти в випадку війни. Готові і їхні головні команди. Покищо іменовано командира тільки для західнього фронту (маршал Конев і шеф штабу генерал Антонов), бо цього вимагають політичні обставини. Інші военні райони ще не мають іменованих командирів, бо мабуть це надто небезпечна справа для Москви в мирних часах давати окремим особам великі повновласті і великі військові сили до диспозиції.

Система окремих военних районів, чи в випадку війни — военних фронтів з окремими самостійними командами і відповідними засобами обумовлена політично-стратегічною ситуацією СССР. На випадок війни Москва буде змушена воювати не на одному а на більше фронтах рівночасно. Зв'язок між тими фронтами і центром у Москві може бути перерваний военними діями при помочі літаків та атомної зброї, тоді райони чи фронти можуть бути здані на себе і на свої сили, що будуть під рукою.

До тепер вже зорганізовані, чи в стадії організації, такі райони-фронти.

1) Західній — від Балтійського до Чорного Моря, зо штабом у німецькому місті Інстербург (тепер Черняховск) в Східній Прусії. Район охоплює військові округи Балтійську, Білоруську, Київську, Одеську і Закарпатську.

2) Скандинавський — від Фінського Заливу до Північного Океану зо штабом у Ленінграді. Район охоплює Ленінградську округу.

3) Кавказький — північні береги Чорного Моря з Кримом аж до Каспійського Моря, зо штабом у Тбілісі (давніше Тифліс). Район охоплює округи Таврійську, Північно-кавказьку і Закавказьку.

4) Середньо-азійський — від Каспійського Моря аж до Байкальського Озера, зо штабом в Ташкенті. Район охоплює округи: Туркестанську, Південньо-уральську, та південну частину Сибірської.

5) Далекосхідній — від Забайкальського Озера аж по береги Тихого Океану, зо штабом в Чита. Район охоплює частину Забайкальської округи і частину Далекосхідньої.

5) Полярний — від Білого Моря аж до Анадирського Заливу — приміщення штабу покищо невідоме. Він охоплює округи: Архангельську, Північно-уральську, північну частину Забайкальської та частину Далекосхідньої.

Московська наземна збройна сила має сьогодні около 180 дивізій. З того 40-50% розположені в засягу західнього фронту, а решти в інших районах. Стратегічні резерви розположені в районі Москви. Великі частини з усіх трьох

фльот стратегічного літунства, з потрібними їм наземними з'єднаннями й обслугою, зосереджені в засягу Полярного району, особливо на територіях півостровів Чукського і Кольського, де розбудовані военні літунські бази.

Военна підготовка того типу має два поважні недоліки. Жоден з передбачених фронтів не має в свойому близькому запіллі потрібної для фронту военної індустрії. Стратегічний індустріяльний пояс далеко від фронтів і в випадку перервання залізничої комунікації фронти можуть повиснути в повітрі без запілля. З того боку найкраще стоїть частина Далекосхідного фронту, середня частина Полярного фронту, що має за собою Урал з індустрією, та Середньоазійський фронт. Західній, Скандинавський і Кавказький фронти спираються на місцеву індустрію, яку можна скоро знищити літунством чи ракетною зброєю. Военно-індустрійний пояс зо своєю масою фабрик буде доброю ціллю для атомної зброї і літунства противника.

На випадок війни Москва не сміє впусти- знищити. При обговорюванні стратегічних справ ти ворога глибше на свою територію і там його у 1955 році, коли роблено переоцінку простору як оборонно фактора, маршал Ротмістров протестував проти концепції впущення ворога на територію імперії і знищення його в глибині свого простору, як це Москва робила досі. При такій концепції було б потрібно мати рівномірно розпреділені по всій території населення й індустрію.

Міркування стратегічного порядку довели до рішення 10 травня 1957 перевести децентралізацію управління індустрією. У зв'язку з тим виникає низка проблем, яких розв'язки покищо не видно. Дотепер індустрія була зорганізована вертикально, по галузях з відповідними міністерствами, яких було всіх разом, союзних, союзно-республіканських і республіканських около 150. Тепер ті міністерства мають бути зліквідовані і їх місце займе районово-горизонтальна адміністрація з 105 совнархозами, тобто радами народного господарства. В кожному районі передбачено від 6 до 20 управлінь індустрії по галузям, а в кожному управлінні від 2000 до 3000 урядовців. Поза реорганізацією залишено 8 міністерств военної індустрії і 12 інших міністерств. Центральний пляновий уряд, так званий Ґосплян, дістав більші повновласті і права контролі совнархозів. Ґоспляни різних немосковських республік стають виконними апаратами московського Ґосплану зо збільшеним апаратом по районах. Науково-дослідчі і конструкційні установи розділюються також по районах і підпорядковуються совнархозам. В порівнянні з тим, що було при системі міністерств, контроля буде трудніша, тому і збільшений апарат госпланів. Самі совнархози являються також льокальними органами московської централі і вони практично незалежні від урядів різних немосковських республік імперії. Місцеві міністерства мають право рекомендувати совнархозам різні справи, але вирішувати їх не можуть. Совнархози мають право діяти тільки для союзних проектів, а не для потреб місцевих республік. Індустрійні міністерства по різних республіках ліквідуються, хіба що республіка зажадає їх задержання. Зокрема Україна затримала в себе чотири міністерства.

В зв'язку з децентралізацією управління індустрією постало багато інших проблем, що не мають безпосереднього відношення до справи. Вийшла на поверхню внутрішна боротьба в компартії, в якій виявилися відосередні сили місцевих компартій, зокрема немосковських республіканських та урядів союзних республік, які місцями сягали недвозначно аж до бажання відокремлення від імперії. Місцеві ячейки компартії жадали для себе більших прав, як мали досі в управлінні індустрією і господарством республік. Вони хотіли використати реформу для кращого розвитку місцевої індустрії і для поправи долі місцевого населення особливо в тих республіках, що лежали поза засягом московських стратегічних плянів. Вони жадали більших прав у совнархозах, але Москва їх не дала. Хоч деякі уступки від Москви вони таки зуміли здобути. Це показують такі цифри: коли в році 1952 70% всієї індустрії, тобто важкої і легкої, було під безпосередньою контролею Москви, а тільки 30% під місцевою контролею, то в 1955 році вже тільки 53% індустрії було під контролею Москви і 47% під місцевою контролею. На ті теми велася навіть публічна дискусія і вона дала Москві матеріял для вироблення закону з 10 травня 1957. Той закон у практичному примінненні допускає ще більшу централізацію як досі. Реформа тільки що переводиться, отже і повні її наслідки ще невідомі. Насувається питання, чи та дискусія не була переведена для того, щоб на місцях викрити відосередні сили і їх у потребі ліквідувати.

В дискусії компартія обстоювала районізацію території імперії по республіках. Республіканські уряди мали визначувати межі економічних районів, але в ході праці вони затрималися на призначених Москвою межах. Так у московській республіці на 80 адміністративних районів закладено 70 економічних районів, в Україні на 26 адміністративних створено 11 економічних районів, в Узбекії на 10 адміністративних районів створено 2 економічні райони, в Казахстані на 16 адміністративних районів створено 9 економічних районів. Інші республіки дістали райони в своїх республіканських границях.

Совнархози контролює і рада міністрів СССР, вона видає для них закони і розпорядки. Республіканські уряди включені в ту справу тільки правом прийняти в себе без поправок і додатків ухва-

лені в Москві закони. Московські закони важні від дня їхнього проголошення і діють незалежно від того, чи їх схвалить який республіканських уряд чи ні.

Союзний Ґосплан має право ініціювати видання законів, декретів і розпорядків та анулювати розпорядки совнархозів без запиту про те місцевих республік. Місцеві Ґосплани не мають того права. Дальше, місцеві республіки не мають права використовувати свої власні фінансові засоби для розвою своєї індустрії.

Поважний американський тижневик «Юнайтед Стейтс Нюз енд Ворлд Ріпорт» з 23. 8. 1957 пише, що реорганізація індустрії має за ціль зредукувати бюрократизм в управлінні індустрією. З того, що вище написано і що вже відомо, видно, що реорганізація має теж іншу ціль, укриту, бо тепер на місце одного центрального бюрократа в Москві прийде десяток бюрократів у місцевих бюрах. Дальше там підкреслюється, що реорганізація важлива і під військовим оглядом, бо розпорошене керівництво менше вражливе на воєнні дії.

Новостворені економічні райони з совнархозами пристосовані до стратегічних вимог московської імперії. Місцеві совнархози в випадку війни мають діяти під кермою командира відповідного фронту і постачати фронт усім, що йому потрібне.

В згадуваному законі говориться і про використання місцевих сирівців і засобів сил та продукції. Як це розуміти, покищо не видно. Коли б це розуміти дослівно, як написано, можна б вробити висновок, що Москва задумала розвинути і місцеву індустрію, якою досі нехтовано на користь центральної індустрії стратегічного порядку. Це в свою чергу посилило б сепаратистичні тенденції немосковських республік по окраїнах імперії. Дуже можливо, що більше централізована контроля має на меті паралізувати ті відосередні сили і в мирі, а тим більше у війні.

В загальному пляні територія України розділена між два воєнні райони чи фронти з двома центрами, одним у Варшаві для західнього фронту і другим у Тбілісі для Кавказького фронту. Цей стан в'яже відосередні сили України. Уряд України в тій системі безсильний. В кращому положенні є уряди тих немосковських республік, що творять собою один економічний район і є в засягу одного воєнного району московської імперії.

Ці плянування щораз сильнішим темпом починають переходити в сферу практичного здійснення. Про них у світі — поза державними фахівцями — знають не багато, бо не супроводить їх барабанний вогонь пропаґанди, якої миляні баньки призначені для мрій і фантазій про «щасливе й безжурне життя в батьківщині світового пролетаріяту», а не для військових бав і розміщення воєнного промислу.

* * *

Зиновій Книш

КОНСТИТУЦІЯ УКРАЇНИ В ПРОЄКТІ "УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ ПАРТІЇ"

Найперше питання, що насувається нам після перечитання цього проєкту конституції, це — хто його автор? В редакційній примітці в «Самостійній Україні» заподано, що:

> «Сей проєкт, як зазначено в заголовку, виготовлений одною з груп укр. нац. партії. Партія, як цілість, і редакція «Сам. України» *не беруть* на себе одвічальности за нього. Тут поміщено його як субстрат до прилюдної дискусії.» [2])

В посмертній згадці про Миколу Міхновського [3]) Сергій Шемет згадує, що це число «Самостійної України» заповнив «на три чверті» самий Микола Міхновський. Проєкт конституції займає повні три сторінки з числа, що мало всіх сторінок дванадцять. Отже треба здогадуватися, що така важлива програмова річ, як конституція України, не могла обійтися без співавторства Миколи Міхновського, головного ідеолога «Української Народної Партії», якщо відкинути гіпотезу, що він сам був одиноким її автором. Зрештою сама форма конституції і її стилізація показують на те, що складати її мусіла людина з правничою освітою.

Андрій Жук, відомий український громадсько-політичний діяч і сучасник Миколи Міхновського, висказує думку, що цей проєкт зродився в так званій «лубенській групі»:

> «Тою групою була мабуть лубенська група, цебто брати Шемети при участі Миколи Міхновського, який у всіх своїх починах у першій лінії притягав до участи свого найближчого товариша й однодумця, Володимира Шемета, з його меншими братами Сергієм і Миколою. Кому саме належалось авторство «основного закону» — трудно сказати. Приписується він Міхновському, але не треба виключати й Володимира Шемета.» [4])

[1]) *З матеріялів до більшої праці про Миколу Міхновського і початки модерного українського націоналізму. Гл. «Самостійна Україна ч. 9(105) за вересень 1957.*

[2]) *«Самостійна Україна», рік І, ч. 1, вересень 1905*

[3]) *Сергій Шемет: Микола Міхновський, (посмертна згадка), Хліборобська Україна, кн. V, Берлін 1925.*

[4]) *Лист Андрія Жука до автора з дати Відень, 3 червня 1957.*

Самий факт уміщення примітки свідчив би про те, що справді в «Українській Народній Партії», цебто між її керівними діячами, не було ще однозгідности щодо окремих пунктів конституції, або хочби й не було розходжень, то ціла та справа ще не була передискутована й перетравлена так, щоб її подати в суцільній формі, як вислів політичної думки партії про державний устрій і суспільний лад України. Хоч, могла це бути звичайна собі редакційна замітка без глибшого за нею підложжя.

Розглядаючи цей проєкт конституції, відкладаємо набік його правно-формальний аспект. Свого часу з того боку займався ним проф. Станислав Дністрянський і назвав його «основним законом самостійної України» 5).

З цього боку проєкт не вільний від багатьох недотягнень. Перш усього — відчуваються в ньому деякі мовні труднощі. Це й не дивота, бо в той час українська правнича термінологія майже не існувала. В Галичині вживалася якась дивна тарабарщина, мішанина українських і польських слів на канві німецької конструкції речень, а в Наддніпрянській Україні і мови не було про українську мову в судах чи в публічних урядах. Читаючи цей проєкт тепер і перенісшися думкою в час, коли він був писаний, треба подивляти Міхновського, як міг він давати собі раду. Бо, за деякими вийнятками, конституція написана легко, ясно і доволі правильною мовою, що її ще й тепер не один правник позавидував би Міхновському. Правда, брак можливости практично виробляти правничу українську мову доводив до того, що в проєкті маємо такі речі, як «датки», «дачки» і «податки» на означення одного й того самого поняття, як додавання московського слова «отчеты» для пояснення українського «звіти», дивоглядні для нас «законодатна гілляка» або «товкмачення законів» замість прийнятих пізніше «палата» й «інтерпретація». Знайдамо таких речей більше, та це — дрібниці, що не мають впливу на зміст конституції.

Більше застережень з правно-формального боку викликав би самий уклад конституції з її поділом на розділи. Часом не можна опертися враженню, що основується він більше на постулятах програми політичної партії, як на вимогах конституційного права. А далі, в проєкті стрічаємо багато дрібничкових речей, як напр., способу визначування платень, з другого ж боку або зовсім поминаються дуже важні політично-устроєві чи державно-адміністративні справи, або відсилаються до окремих законів.

Нас головно цікавить конституція як першорядної ваги політичний документ. Від часу походу в Україну гетьмана Пилипа Орлика 1711 року, коли складено свого рода першу конституцію України, конституційний проєкт «Української Народної Партії» це перша спроба з новітніх часах накреслити державно-устроєві і суспільно-політичні основи існування незалежної української держави. Це не політична програма, що дискутується на зборах чи розробляється для агітації в пресі, не пливкі, неозначені вирази, що однією ногою стоять у сфері далеких ідеалів і мрій, а другої ще не спустили на землю, тільки конкретне формулювання закону, що ним має керуватися вільна держава українського народу.

І тим «Українська Народна Партія», хоч і як слаба кількістю своїх членів і визнавців самостійницької ідеології на той час без порівняння перевищувала всі інші сучасні собі політичні українські сили. Її мета: незалежна українська держава, її засоби: збройне повстання за визволення українського народу, її політика: розрахунок на власні сили українського народу — виложені в першій програмово-редакційній статті «Самостійної України» п. н. До українського народу.

Отож, цей проєкт основного закону «Самостійної України» трактуємо як політичний акт, сконкретизований практичний вияв назалежницької української думки, що на більш як 2 десятиліття випередив увесь інший партійно-політичний український світ, і з того боку підступаємо до його розгляду.

Україну уявляє собі проєкт конституції як «спілку вільних і самоуправних земель», а кожна земля — спілка таких же вільних і самоуправних громад. На перший погляд здавалося б, що проєкт пішов за теоріями Драгоманова про «громадівство». Як відомо, Драгоманів дораджував іти по лінії меншого спротиву в політичній акції: тому, що трудно звалити царський режім (а в ньому, не в національному поневоленні України Москвою, добачував він головне лихо), в прямій революційній дії, треба шукати способів з'єднати собі якнайбільше спільників до діла, а це можна зробити, проповідуючи широку децентралізацію в будові російської імперії. Така децентралізація повинна б передавати можливе максімум влади в руки місцевого самоуправління і таким чином у рамах тієї «громадівської» системи теж Україні прийшла б значна полегша. А до такого діла можна приєднати також і «ліберальних великоросів» і так збільшити шанси переведення його в життя. Одначе, в цій політичній акції на перший плян висувається не момент національного визволення, хочби й таким далеким і крутим шляхом, тільки момент доцільного адміністраційного еребудування російської імперії для ліпшого виконування державних функцій з користю для громадян держави.

Не так у проєкті Міхновського. Найперше — ці-

5) С. Дністрянський: Загальна наука права і політики, *т. І., Прага 1923.*

ла система «спілки земель і громад» обмежена до національно-етнографічної української території, нічого не має спільного з рештою тодішньої російської імперії, зокрема з Московщиною. І хоч у самому проєкті ніде нема згадки про суверенність цієї української спілки,та це й непотрібно, бо випливає вона з самого факту окремої своеї конституції, з будови її державних органів і з цілого її змісту. Отже «спілка земель і громад» у Міхновського подумана для побудови **Української держави** в розумній і пропорційній комбінації центральної державної влади і провінційного та льокального самоурядування, а не для перебудови російської імперії з метою створити можливіші умовини для української культури в рамах національно-територіяльної автономії.

Сам же проект відразу на вступі, в першому своєму параграфі, підкреслює, що «землі» творяться «на підставі своїх природніх особливостей та окремішностей» і підтверджується це в самих назвах тих земель: Чорноморська Україна, Слобідська Україна, Степова Україна, Північна Україна, Гайова Україна, Правобережна Україна, Горова Україна і Понадморська Україна. В тому повторюванні слова «Україна» при кожній землі криється глибокий змисл: в той спосіб натиск кладеться на територіяльну і тим самим державну цілість України, а прикметники характеризують тільки або географічне положення або географічно-економічну особливість даної землі в відношенні до національно-державної цілости України.

Ще більше скріплюється таке розуміння «спілки народу українського в постановах параграфів 4 і 30, де говориться, що «територія України належиться на праві власности всьому народові українському, себто Всеукраїнській Спілці, а не тій чи іншій громаді чи землі», і що «вся власть належить народові українському». Після цього не може бути ніяких сумнівів щодо характеру «Всеукраїнської Спілки земель і громад»: не є це федерація на зразок швайцарської, якою захоплювався Драгоманів і якою хотів бачити тодішню Росію, а державна одність підкреслена в ній більше, як напр., в Злучених Державах Північної Америки. Застереження влади для цілого українського народу виявляється ще й у тому, що члени українського парляменту репрезентують увесь український нарід, на тільки ту громаду чи землю, що їх обрала, (§ 37 проекту). Це підтинає коріння територіяльному партикуляризмові; посол до законодатньої палати заступає не свою виборчу округу, тільки виборці з тієї округи делеґують його заступати інтереси цілого українського народу.

Не інакше розуміли цю справу сучасники й однодумці Миколи Міхновського та прихильники «Української Народної Партії». Інженер Юрій Жерардович Коллард писав про те:

«В укладі самої системи є велика різниця проти драгоманівської концепції... Сам уклад проєкту вказує на те, що автори виходили від поняття суверенности української держави та що велику вагу вони клали на конструкцію центральної влади. Перша постанова про владу каже, що «уся власть належить народові українському». Далі йдуть детальні постанови про те, як ця центральна влада має виглядати. Щойно опісля говорить коротко про самоуправи, — та хоч і цей проект признає значну компетенцію місцевим самоуправам, то все ж таки ясно, що тут держава *пріюс*, а місцеві самоуправи *постеріюс*. [6])

Як забезпечені льокальні самоуправні справи, про те ще буде мова далі. Нам важно на цьому місці ствердити, що перші українські націоналісти — Микола Міхновський і його друзі з «Української Народної Партії» — вже на чверть століття перед тим, заки український націоналістичний рух викристалізувався в модерній своїй ідеологічній формі і прийняв організаційне втілення в «Організації Українських Націоналістів», видвигнули і в проєкті державної конституції України зафіксували ось такі принципи:

1. **Державна незалежність України,** в відділенні від Москви. Ця засада була вже ідеологічно й політично розроблена на кілька років раніше в брошурі Міхновського «Самостійна Україна», тут вона сформульована не як постулят політичної партії, тільки як державний акт — проєкт державної конституції України.

2. **Соборність України.** «Всеукраїнська Спілка» складається з усіх заселених українцями земель, не тільки з тих, що в межах російської імперії. «Підгірська Україна», «Горова Україна» і «Понадморська Україна» обнімають собою західні й південньо-західні землі України, цебто Галичину, Карпатську Україну, Буковину й частину Бесарабії.

3. **Державна єдність усієї України,** хоч і зо збереженням широкої самоуправи на місцях. Тут українські націоналісти не пішли ані за нівеляційними единонеділимськими практиками московського царського режиму, ані за демократичним французьким шовінізмом з одного, ані за прикладом соціялістів з другого боку, що в боротьбі з державним і суспільним ладом царської Росії нераз межували з теоріями суспільного анархізму. В проєкті державної побудови України вибрали вони розумну засаду: збереження сильної державної влади, дбаючи водночас, щоб не спутати індивідуальної і громадської ініціятиви і дати змогу виявити себе всім особливостям українських земель у тому переконанні, що це може тільки збагатити зміст духового, культурного, а теж економічного й політичного життя українського народу.

---

[6]) *Юрій Коллард: Спогади юнацьких днів. VII. Відділ (ЛНВ 1930, кн. III.)*

З ДАВНІХ ЧАСІВ

Літописець

VI. ГОЛОДІВКА У ЛЬВОВІ

На початку нового шкільного року 1907 українські студенти подали до сенату львівського університету ряд вимог щодо прав української мови на цьому університеті, при чому особливий натиск був покладений на виголошення академічної присяги в українській мові. Сенат дав відмовну відповідь, а через те українські студенти постановили не брати участи в першому реченці вписів. Першого вписового дня українські студенти медичного і богословського факультетів подали відповідно до того складені пояснення і подібні заяви мали скласти студенти інших факультетів на другий вписовий день. Тимчасом сенат постановив відмовитися від читання формули присяги, зрештою перестарілої формальности, щоб уникнути конфлікту з українськими студентами. Українські студенти дістали від ректора Ґризецкого обіцянку, що він відтримає їхні вимоги. Постанова сенату скасувати формулу вписової присяги була винесена навмисне для того, щоб вимогу присяги в українській мові зробити безпідставною. На другий день вписів в університеті роїлося від вартових і поліційних аґентів, бо сенат підготовився на чинний виступ українців. Проте все перейшло спокійно. Українські студенти склали заяву, що вони вважають негідним своєї національної й особистої чести вписуватися перед сенатом, член якого підступно зламав своє слово чести (ректор Ґризецкі) і зневажив університет, увівши туди поліцію. Далі вони заявили: «Але ми проголошуємо, що при другому вписі самі зложимо присягу в українській мові».

Найближчого дня дійшло до більших розрухів в університеті. Українські студенти, боронячись від польської боївки, загородили барикадами доступ до університетської авлі, подерли портрети польських ректорів, а в вікні повісили український національний прапор. Дня 2 лютого поліція, на вимогу ректора і з наказу намісника Потоцького, арештувала около сотні студентів, яких замкнено у в'язниці. На знак протесту кількома днями пізніше ці замкнені студенти проголосили голодівку. Тоді були інші часи й настрої на світі, як пізніше, і ця голодівка викликала обурення в світовій пресі. З багатьох країн Європи надходили письмово сердечні привіти для замкнених Потоцьким студентів. Так наприклад, норвезький письменник Бернстерне Бернсон писав:

«Українські студенти, арештовані жорстоким польським урядом і затримані аж до того, що загрожують голодовою смертю, надіслали мені зо своєї в'язниці листівку з багатьома підписами. Я ледве чи зможу чим небудь краще подякувати, як вісткою, що я саме беруся за те, щоб знову піднести голос в українській справі і цим разом супроти одної Польщі українські студенти своєю хоробрістю направили увагу цілого цивілізованого світа на свою справедливу справу і на своїх гнобителів. Вітаю вас з подивом».

Один з українських студентів, полтавець Павло Крат, найдовше не піддавався поліції під час облоги університетської авлі. Сам один на даху він відстрілювався проти, як розказували, 77 поліцаїв і аґентів.

Нарешті 24 лютого на домагання центрального уряду з Відня, коли велика юрба українського населення Львова й околиць облягала будинок суду, добиваючись звільнення всіх затриманих, їх випустили з арештів. Рятункове поготів'я відвезло знеможених довгою голодівкою студентів до лічниць.

Проти норвезького письменника й віденського уряду польська преса розпочала енергійну барабанну кампанію. Норвежця називали людиною, з якою в Європі ніхто не рахується. Віденському урядові закидали вмішування до «галіційської судової незалежности».

На зборах вшехполяків з-під стягу Дмовскі-Ґломбінські кидали громами і блискавками проти українців. Одного поляка, що намагався виступити в обороні українців, збили до непритомности.

Поступова польська преса і поступова польська молодь, порівнюючи нечисленна, трималася супроти українців досить безсторонньо, виявляючи своє співчуття. На зборах у Кракові і Львові 2 лютого було гостро засуджене ставлення польських професорів супроти українських студентів, як теж і поведінка намісника Потоцького, а ректора Ґризецкого закликали зректися ректорської гідности.

Вшехпольська більшість студентів зо свого боку постановила зробити «чистку» університету. Дня 4 березня 1907 року напали польські студенти на українських слухачів в університеті з палицями й револьверами, викинули богословів, які не брали жодної участи в демонстраціях 25 січня з університету, тяжко при тому побивши кількох з них. Одразу по цьому відбулися збори в політехніці, куди вшехпольські студенти прийшли з палицями й білими опасками. Та не було на кого нападати. Аж поблизу появилася карета митрополита Андрія Шептицького, на яку негайно розпочався генеральний вшехпольський напад.

Але цього було їм за мало. Вони нападали юр-

бами на прохожих українців, не лише на дорослих, але й на шкільну молодь. Українські часописи щодня приносили вістки про такі напади в темних вулицях. Деяких студентів і вчителів (Бесекевич, Бородинський, Тершаковець і багато інших) тяжко побили. Українські дівчата не могли появлятися на вулицях, щоб не зазнати найгірших неприємностей. Редактор польського соціял-демократичного часопису «Глос» дістав від комітету академіків смертний присуд за гостру критику діяльности вшехполяків.

В статті знаного письменника Осипа Турянського (автора книги «Поза межами болю» з пізніших часів першої світової війни) вміщеній в «Українише Рундшау» за лютий-березень 1907, п. н. «Європейська громадська думка про львівську університетську справу» читаємо, що європейська преса з теплим співчуттям стежила за долею арештованих поляками і голодуючих українських студентів у Львові та гостро засуджувала поведінку польської адміністрації в Галичині.

Віденська «Ное Фрає Прессе» писала м. і.:

> «Чи взагалі такі речі можливі в Австрії? І чи справді гадають представники центральної влади, що цей варварський скандал не трапляє в їх власну голову, що ці нелюдські відносини не обтяжуватимуть їх поставу як людей і державних діячів? Хто має іскру справедливости і здатний на співчуття зо справжньою мужністю, той визнає, що українським студентам належиться найбільша пошана, що їхня сила волі приносить честь їм самим і їхньому народові... Австрія придивляється до того, як студенти, що не зробили нічого такого, що не трапилося б по інших університетах, караються в голоді і в спразі, та як наша юстиція без жодних вистачальних підстав з політичного мудрагельства наражає себе на безчестя».

Вшехпольський «Дзеннік Познаньскі» обурювався цим становищем віденської преси. Орган познанських прибічників Романа Дмовського писав про брехливу, низьку і свідому підступність, просто обурююче поширення перекручень і наклепів проти польської сумлінности у віденських жидівських часописах. Це приносить новий доказ деморалізації більшої частини віденської преси. Перший-ліпший жидівський крамар або роздмуханий український гайдамака може в цій пресі безкарно намазати цілі купи очевидних брехень і вигадок. Тяжко розібратися в цій справжній вавилоській вежі різнородних і свідомих фальшивих фактів.

Здавалося, що саме познанські поляки, гноблені німцями, можуть зрозуміти становище гноблених поляками в Галичині українців, ала «Дзеннік Познаньскі» дав докази противного.

Про те явище дуже влучно зазначив Осип Турянський у згаданій статті:

> «Є фактом, що в той час, коли пригноблені народи відчувають національне уярмлення своїх сусідів і в високій мірі підносять засаду пошани до сусіда, то в поляків діється протилежне: однією рукою вони несуть бойовий прапор національної свободи, а другу руку простягають, щоб задушити національне життя своїх сусідів і все це задля «історичного» привиду, задля сну, що ніколи не втілиться в дійсність. Вони вважають національне існування українців за «сепаратизм» і намагаються поборювати його засобами свого реакційного та «великого» письменника Генрика Сєнкевіча — «вогнем і мечем». Голоси двох чи трьох польських часописів, що хотіли зрозуміти розпучливий вчинок українських студентів, без сліду втонули в божевільно несамовитих криках поляків, що супроти студентів не мали жодного зрозуміння, жодної безсторонньої оцінки, жодного співчуття, а підносили лише смертоносну засаду: розпни, розпни! — воєнний метод, який вони без успіху проти українців уживали аж до поділу Польщі».

«Дойчер Фолькcблят» з нагоди тодішніх львівських подій писав у статті «Насильство над українськими студентами»:

> «Якого власне злочину доконали українські студенти у Львові, що за нього їх роблять відповідальними? Вони відмовилися скласти присягу в польській мові та обстоювали, що мають її скласти в своїй мові. Тому дійшло на львівськім університеті до знаних виступів, яких ніхто не стане схвалювати, але які стануть зрозумілі, коли виринуть перед очима ті насильства над українцями, що стали причиною тих подій. Але польські уряди увінчали свій фанатизм поведінкою з українськими студентами, кидаючи їх всупереч усім академічним звичаям до темниць і поводячись там з ними так, як це не діялось б навіть у найвідсталіших країнах».

Загальне обурення охопило польську пресу, коли надійшла вістка, що знаний цілому світові письменник Бєрнстерне Бєрнсон має намір забрати слово в справі голодівки українських студентів.

Коли Бєрнсон знову написав у «Курiє Еропеен» статтю під назвою «Українці», то його покропила польська преса лайками і кпинами та порівняла його, цього апостола людяности й справедливости, з ... Столипіним! [1]).

Крики вшехпольської преси про помсту над українцями незабаром принесли успіхи. Озброєні залізними патиками і револьверами вшехпольські студенти прогнали українських студентів з університету, при чому одинадцять українських студентів тяжко поранено. Одночасно у Львові було влаштовано справжнє полювання на українців; були напади на окремих українців, яких тяжко побито. При організації польських хуліганів особливо визначився д-р Ґломбінські. Дуже знаменно, що Ґломбінські влаштував похід містом, на чолі якого несено прапор з написом «Най живе Польска, Литва та Україна». Цей напис подає яскраве свідоцтво про вшехпольську логіку. Бо кожна нормально думаюча людина може розуміти цей напис серед влаштованого українцям погрому лише таким способом: «най живе Україна, але спочатку треба її вбити!»

Не тільки українці, але й нечисленні польські

---

[1]) *Столипін (1862-1911), голова петербурзького уряду і міністр внутрішніх справ у роках 1906-1911. Визначився крутими поліційними звичками, унеможливлював існування численним «чужородцям» у московській імперії.*

поступовці, що протестували проти вшехпольського бандитизму, наражали себе на смертельну небезпеку. Редактор польського часопису «Ґлос», який наважився підтримувати справедливу справу українців, дістав від вшехполяків смертний засуд.

Голодівка українських студентів у Львові викликала широкий розголос у світовій пресі. Еспанський ліберальний публіцист Маріяно де Кавія писав в «Емпарсіаль» про поведінку поляків:

«Злобні і мстиві поляки, ті самі поляки, що підносять свій шалений крик проти тиранських московітів і проти зловживаючих своїм пануванням тевтонів, не надаремно мають у Галичині владу в своїх руках...»

Переповівши перебіг подій з демонстрацією, арештами і голодівкою, еспанський автор закінчує;

«Мораль цієї історії, якої треба шукати в кожній трагедії, оскільки справа торкається поляків, полягає в тому, що вже згадувало багато коментаторів: що бідна вівця, за яку вони себе представляють у Варшаві й Познані, перетворюється в вовка, як тільки зустрінеться з істотою слабшою від себе. Подивугідне людство!»

Радикальний польський публіцист Еміль Брайтер умістив у своїм «Моніторі» ряд статтей про упадок польського університету у Львові. В цих статтях зазначалося, що беручи на увагу правничий і філософічний факультети, можна з чистим сумлінням назвати львівський університет потворою. Університет боронить монополію таких сумнівних «величин», як усе той же Ґломбіньскі і т. п. Перший том «Економії» цього автора не має жодних оригінальних думок, лише списані докупи місця з усіляких німецьких підручників,

«... право наче взагалі не викладається, бо пан Ґломбіньскі рятує батьківщину й конче хоче стати міністром... Хочете відвідати університет, то переконаєтеся, які потворні відносини панують на викладах більшости професорів правничого факультету. Це є деморалізація академічної молоді, відстрашення її від охоти до студій та й годі. Сотки слухачів записані на ці виклади, а викладові залі стоять порожні».

Розказавши докладно про виклади типового для цього університету проф. Тілля, автор статтей у «Моніторі» запитує:

«Це є виклад! Чи може такий виклад когось зацікавити? Чи можна з нього чогось довідатися?

Державні іспити часто відбуваються під час ферій. Тоді приходить пан Ґломбіньскі або старі радники з фінансової прокуратури чи крайової фінансової дирекції, які вважають підручник Ґломбіньского за альфу й омеґу і починається іспитування на тему: «Що треба розуміти під торгівлею? Що є капітал?» Відповісьте визначеннями Ґломбіньского — відбудете іспит з відзначенням. Хоч учень нижчих кляс середньої школи при добрій пам'яті може вивчити пару цих дефініцій і перейти цей іспит з відзначенням, не маючи жодної уяви про економію. Натомість можете знати найліпші твори зо світової економічної літератури — і перепадете. Панове радники і пан Ґломбіньскі здивовано запитуються: «де це ви вичитали?» Хоч були наведені думки Лєруа-Боліє, Сміта, Зомбарта чи інших світових учених. «Замість порпатися в дранті, мали б ви краще вчитися за моїм підручником». Це є мудрість університетського професора! Сьогодні я закінчую зауваженням, що львівський університет ніяк не являється гордістю польської вчености. Проте це не торкається Бальцера, Балазіца, Абрагама й Гальбана». [2])

Доктор Еміль Брайтер стояв у роках 1918-1919 близько до Уряду Західньо-Української Республіки, а потім перебував довший час на еміґрації в Відні, де вмер у 30-их роках.

Ґломбіньскі особливо визначився пізніше як польський міністр освіти в роках 1922-1923 переслідуванням українського університету у Львові.

[2]) *«Упадок львівського університету». Переклад з«Монітора» в «Украініше Рундшау», 1907, стор. 67-69).*

З МИНУЛИХ ДНІВ

Запрошуємо наших читачів до співпраці в цій ділянці, просимо надсилати спогади, матеріяли й документи до історії українського націоналістичного руху.

Галина Лащенко.

ПОВОРОТ

I.

«З полів незнаних чужини
До тебе вітер долетить, мов спомин
Про наші в муках виплекані сни».
(«Україна» Ю. Клен)

Був вересень 1941 року. Я йшла пішки з Рівного до Житомиру невідомим мені шляхом. Почав накрапати дощ і не було надії на зліпшення погоди, бо все небо до самого обрію було вкрите сірими хмарами. Ще минуло з пів години. По широкому шосе не проїхало за цей час ні одне авто, зате дощ пішов сильніше і зовсім закрив навколо обрій. Через сітку дощу нарешті я помітила авто, зраділа і піднесла руку. Але авто пролетіло не зупиняючись. Я відчула себе страшенно самотньою. Я була одна серед шляху в невідомій мені батьківщині. Навколо на видко було ані оселі, ані живої душі...

Аж тут я побачила знов сілует вантажного авта. Я підбігла до нього і замахала руками — прохала підвезти. Авто зупинилось і мені помогли влізти на високе сидіння. В авті було двоє німецьких вояків. Вони бачили, що я одна жінка серед поля і майже без речей. Може тому й узяли мене. Я не дуже боялась їх, бо знала німецьку мову, що імпонує німцям у чужій землі. Крім того я мала «авсвайс» [1]), який заздалегідь, вибираючися в цю подорож, дістала в українській установі в Берліні. А тому, що вояки були здебільша з маленьких німецьких містечок і багато з них з роду не бачили своєї столиці, це мусіло робити певне враження. Я не помилилась. Німці поводилися дуже чемно, навіть виявили деяку турботу про мене: вигідніше влаштували сидіння, частували мене чоколядою, що було люксусом у цей час, накрили мої ноги якимсь теплим коцом, щоб тимчасом підсохли мокрі черевики... Я казала їм, що їду до Житомиру розшукувати моїх родичів і прохала показати мені те місце, де до 1939 року проходив кордон між Советами і тодішньою Польщею. Один з вояків, жартівливо підморгуючи, заграв на гармонії і заспівав:

Auf der Heide waechst ein kleines Bluemelein
Und das heisst Erika. [2])

Потім йому обридло співати про Еріку і він почав щось бадьоріше:

Es leben die Soldaten
So recht von Gottes Gnaden
Der Himmel ist ihr Zelt
Ihr Tisch das gruene Feld...
Tra—la—la, tra—la—la, tra—la—la... [3])

Голосу він не мав та, видко, це його не турбувало. Співав, бо був молодий, здоровий і вояцьке життя було йому до вподоби. І в такт до пісні дощ стукотів у натягнений над автом брезент. Як добре, що я взяла в цю подорож тільки одну течку з самими необхідними речами. Я мусіла рахуватись з тим, що сили мої слабі і що може прийдеться багато кілометрів іти пішки. Ми їхали вже по тій українській землі, що була 21 рік під большевиками. І яка була для мене, хоч я народилась тут, terra incognita [4]). 21 рік тому з татом, мамою і малим братом я покинула Україну. Я була тоді малою та все ж багато пригадую. Від Камінця-Подільського ми їхали возами... Через турецький міст, ще з доби гетьмана Дорошенка, тяглася довга валка втікачів... Серед них було багато людей з українського уряду. На возах сиділи діти, жінки і старі діди. Чоловіки йшли пішки. Вночі ми ночували в полі. Мама поклала мене з братом спати просто на траві на коці. Це перший раз я спала не в ліжку, під голим небом. Яке воно живе! Зорі на нім такі великі і вони ніби рухались... Навколо чути було приглушені розмови, іржання коней, а часом долітали далекі постріли... Як все це страшно, незвичайно і цікаво для нас дітей. Вдень ми проїздили села, де біліли хатки і по запилюченій дорозі бігали босі ясноголові діти. Світило сонце, зеленіла трава і перед очима пропливала панорама української землі, щоб запам'ятати її на довгі роки... Так ми під'їхали до колишнього австрійського кордону. Жінки плакали, а деякі брали на пам'ять грудку рідної землі. Пізніше я зрозуміла, як мало тоді всі усвідомлювали собі, що там теж українська земля, хоч вона тепер під польським пануванням. Всі дорослі переживали цей момент, але я була дитина і раділа, що ми їдемо «за кордон». Мені здавалося, що то так цікаво. Але все ж на ціле життя я запам'ятала цей місток, цей зелений беріг.

Потім ми були інтерновані поляками. Нас посадили в вантажні вагони і повезли до міста Тарнова. По кілька днів ми стояли на бічних лініях на різних станціях. Навколо все дихало війною; їхали військові транспорти, миготіли з усіх боків конфедератки...

«Не забути тих днів ніколи:
Залишити останній шмат.
Гуркотіли й лякались кола
Під утомлений грім гармат.
Налітали зловісні птахи...
Доганяли сумний похід,
І потяг ридав: на захід,. На захід... На захід...
І услід — реготався схід.

(Є. Маланюк).

Минуло двадцять один років і Бог допоміг мені знову побачити цю землю. Яка тут одноманітна рівнина — і так до Кримських гір і Чорного моря.

І в очі широчінь повіяла страшна,
Мандрівним племенам широкий шлях одвіку..
Коли ж струснеш цей пил,
Повстанеш вся аккорд.

(«З полину» Є. Маланюка)

Мені раптом стало страшно. Повіяло чимось чужим. Що чекає тут? Яка різниця між «польською» Волинню і цією землею! Яке там все своє, рідне, як я відчувала себе там «вдома», хоч була там перший раз. А тут ніби все бур'яном поросло. А все ж таки я на своїй батьківщині. Це здається дивом. Та нема казок краще від тих, що їх створює саме життя, сказав Андерсен.

Unser die Sonne, unser die Erde,
Unser der Weg in das bluehende Land...

співав німець. А перед очима миготіла все така сама одноманітна рівнина.

— «Як тут все рівно», сказала я.

— «Що тут!» відповіли німці. «Ви б подивились

---

[1]) Особиста виказка.

[2]) На степу росте маленька квітка,
а їй на ім'я — Еріка.

[3]) Ось так живуть вояки,
немов з Божої ласки,
небо для них шатром,
зелене поле — столом.
Тра-ля-ля і т. д.

[4]) Незнана земля.

[5]) Наше є сонце, наша земля,
Для нас дорога в квітучу країну.

далі...» Ось там рівнина». Коли ми приїхали до містечка Корець, помітно стемніло..
німці, «бо як стемніє, мають право їздити тільки
німці, «бо як стемніє, мають право їздити тільки
поліційні авта. Але де ви будете ночувати?» спитали вони мене.

— «Піду пошукаю готель», відповіла я.

— «Тут... у Корці... готель? Ха-ха-ха? Ха-ха-ха! Sie ist naiw! [6])» зареготалися німці. Містечко було в руїнах.

— «Все таки я щонебудь пошукаю», трохи ображена сказала я. Бо що ж мені, зрештою, лишалось робити?

— «Ви можете цю ніч пересидіти з нами в авті. Але, як хочете, шукайте. Як нічого не знайдете, приходьте сюди. І пам'ятайте, що ми від'їздимо вранці о 6-ій годині.»

Я пішла блукати по містечку... Воно було справді зруйноване. А людей на вулицях було так мало, що виглядало, ніби мешканці свідомо поховалися чи повтікали. Але ні, ця тиша щось ховала. Чомусь здавалось, що з маленьких вікон дуже старих будинків чиїсь очі слідкують за всім, що діється на вулиці. Ось аптека, але й там не знають, де тут можна заночувати? Стара жидівка в шматах прислухається до моєї розмови з аптекарем а, як я вийшла з аптеки на вулицю, підбігає до мене і щось шепоче... Я спочатку нічого не розумію, так незиразно вона шепоче. Потім здогадуюсь... Ось що! Чи в Рівному є ґетто? Не знаю. Здається нема, є в Кракові і в Варшаві. Зблизька я бачу, що вона не така стара, як здавалось. Але шкіра її темна, як земля. Я знов іду далі, на розі зупиняюсь і все думаю, де мені заночувати? Ось ідуть двоє убідно вбраних людей. Я відразу звертаю на них увагу, бо говорять вони по-українськи. І в мене відразу прокидається довір'я до них, як до «своїх» людей. Зрештою тоді я не знала ще, який це рідкий випадок на вулицях підсовєтських міст наддніпрянщини почути українську мову. Я догнала їх:

— «Вибачте, ви не знаєте, де тут можна одну ніч заночувати?» Один з них, невеличкий на зріст, підстаркуватий сказав просто:

— В мене. Ось там за рогом на вулиці X. я мешкаю з родиною». Що я мала робити? Іти до невідомої родини (та чи має він ще родину?) чи лишатися в авті з невідомими німецькими вояками? Але він говорив на нашій мові і я вирішила піти за ним.

— «Дякую. Я тільки мушу попередити тих німців, які мене сюди привезли, що вже маю нічліг».

Незнайомий пішов зо мною і, коли я говорила з німцями, делікатно став збоку.

— «Ви знаєте цю людину?» спитав мене німець.

— «Бачу його перший раз».

— «Тоді я піду з вами», сказав німець.

Такі вони, ці вояки. Вони чи відразу відмовляли в помочі, чи коли вже погоджувалися помогти, то справді опікувалися людиною. І разом з тим я знала: дістане цей німець наказ від свого начальника розстріляти мене, як українку, він відразу цей наказ виконає.

Незнайомий привів нас до низенького дому, так мало подібного на стрункі західньо-европейські вілли. Тут будинки, попрupадали до землі і, здавалось, що сильний дощ змиє їх разом з глиною.

В кімнаті було бідно. Але було тут те особливе повітря, тепло, яке дає родина. Господиня після першого збентеження по нашій появі заходилась щось варити. І все прохала вибачення, що не може нас добре погостити, що в них нічого нема. Німець оглянув бідну хату, малих дитинчат і сказав, що зараз повернеться: приніс пива і для дітей цукерків, хвилин десять посидів і відійшов, нагадавши, щоб перед 6-ою вранці я була біля авта. А ми ще довго балакали, власне вони обережно розпитували мене про життя на заході. Про себе говорили мало, поводились зо мною дуже делікатно і тактовно. «Український нарід не такий темний, як декому здається, і зовсім не мертвий, щоб з нього можна було користати кожному по своїй уподобі. Він переживав великі епохи. Цілим гуртом піднімався, боровся і гинув за віру і волю, одбивався од ворогів. Він народ бувалий, свідомий...» (Нечуй Левицький). З розмови я довідалась, що господар родом з Галичини. Але з дуже давніх часів осів на цих землях і жінку взяв тутешню. Коли я пішла спати, то прохала господарів, як прокинуться, розбудити мене раненько. Вони мене заспокоїли, що розбудять. Взагалі, в цій хаті я відчула, що з місцевими людьми в мене зав'язується якесь взаємне розуміння, що нас щось з'єднує, що рідне і мені і їм.

В ліжку я довго не могла заснути. Дивно було мені, що я в тій Україні, де ще так недавно ходили большевики... Мене охопило дивне почуття. В нім була і радість, і надія і якийсь жаль. Життя не стояло на місці.Непомітно наростали події, переходили в спомини, з яких деякі були дуже дорогі. І вже не кожний мав силу з тим новим ґрунтом порвати. Ми порвали, ми верталися до свого — я кажу про людей, що в той час пішли в Україну. Пішли в невідоме. Але спомини юних літ все таки йшли за нами. І вони були незабутні. Все ж сюди тягла якась незбагнена сила. «Русь! Чого ти хочеш від мене? Який незрозумілий зв'язок таїться між нами?» (М. Гоголь). Але деякі з еміґрантів уже не повернуться. І часто це залежить не лише від сили волі людини, але й від того, де саме вона жила. Чи було там розвинене українське культурне життя? Тому так мало денаціоналізувалась еміґрація саме празька? Бо там було ввесь час творче напруження і еміґрація не забувала, для чого вона еміґрувала? Я повертаюсь на ліжку і все не можу заснути. Так багато думок... Вони палять мій мозок. Я щаслива і повна тривоги

---

6) *Вона наївна (легкоярна).*

Корець... Стараюся згадати щонебудь про містечко, де опинилась. Але багато я про нього не знаю. Містечко колишньої Волинської губернії, здається дуже старе і навіть згадується в літописах. Були тут руїни замку і старовинний манастир. Але коли це згоріло і ким було знищене — я не пригадувала. В 1918-20 роки тут ішли бої українського війська з большевиками. Ось тут в цих околицях... І знову інші думки. Ще ніхто з моїх близьких не знає, що я зараз в наддніпрянській Україні. Останнього листа до дому я могла кинути в Кракові. Далі пошта в цей час ще не ходила.

За вікнами була тиша. Та це не була сонна тиша лінивої провінції. В цій тиші щось ховалось. Чулося якесь затаєне життя... Ніби люди поховалися в землю, рухаються там і приглушено гутурять. І невідомо було скільки їх тут?

Стук у двері. — «Вже час вставати. Скоро шоста», чую голос господині. Я швидко одягаюсь. Все таки я, врешті, заснула. Тепер я не певна, чи німці вже відїхали. Це була б неприємність! Тоді знову мушу йти пішки і знову проситися до якогось авта. Хочу заплатити господарям за кімнату і харчі. Але вони грошей не беруть. Щиро дякую їм і відходжу. Господар мене провожає. За хвірткою ми побачили одного з моїх німців. Він уже йшов за мною. Авто рушило і, випереджаючи його, думки мої летіли до Житомиру. Чи знайду я там брата? Чи він помандрував далі? І де тоді шукати його? Ця думка трохи турбує мене, але не надто лякає. Зустрінемось тоді у Києві.

«Мені долі не шукати,
Прямо степом мандрувати,
Гей, гей — долю доганять.

Так чи інакше до Києва доїхати мушу. Неначе маяк світив він мені з віддалі всю мою молодість, і які б не виникали по дорозі перешкоди, я мусіла йти не оглядаючись, бо це лежало на шляху мого життя...

Яка ж хмільна відрада —
Іти назустріч дням...
(«Осінні рядки» Ю. Клен)

Тепер існує лише найближче майбутнє. Воно напружене, як на фронті, і кожна година приносить великі зміни.

Ми їдемо по широких просторах наддніпрянської низини, одноманітних і невеселих. Так виглядає тепер Україна, така вона:

I pusto, tęskno, smutno, jak gdy szczęście minie,
I pusto, tęskno, smutno w bujnej Ukrainie.
(Malczewski)

Це ж тут десь під Коднею, недалеко Житомиру, поляки переводили суд над гайдамаками з частин Ґонти і Залізняка, вішали їх і садили на паль. Це ж тут двадцять один рік тому гуркотіли стріли Визвольної Війни.

II.

«Простори подихом війнуть,
Розгорнеться нестримний обрій.»
(«Весна» Є. Маланюк)

Коли ми приїхали до Житомиру і зупинились на широкій площі, німці, що мене везли вантажним автом, запиталися мене;

— «Куди вас відвезти?»

— «Залишіть мене на площі», відповіла я. «А я вже знаю, куди йти».

Але я нічого не знала. Я була тут перший раз. Я хотіла їм заплатити за дорогу, та вони відмовились брати гроші. Що за диво? Ніхто не бере грошей! З самого Львова через Броди і Рівне я пересовуюсь зовсім безкоштовно, хоч усім пропоную гроші. Мої німчики дали мені свої адреси в Німеччині і номер «Фельдпост» [8]) і прохали їм обов'язково написати. Вони поїхали далі, а я з цікавістю й острахом дивилась навколо. Перше, що мене вразило, був собор без хрестів. Це робило пригноблююче враження: Християнський храм — без хреста — свого символа. Серед людського торжища він стояв зневажений і нібий зайвий. Пізніш я довідалась, що большевики влаштували там склад смердючої тюльки. Дощ лив усе сильніше і я сховалась до корчми, перечекати поки він пройде. Швидко довгий стіл по-вояцьки галасливо обсіли німецькі жовніри. За ними з вулиці влетіла зграя обідраних босих дитинчат. Мій Боже! За все моє перебування в Празі, я ніколи не бачила таких голодранців! Німці розважалися тим, що кидали їм дрібні монети, які ті з блискавичною швидкістю і зручністю підхоплювали. Вояк, що сидів найближче до мене, помітивши, що я розумію німецьку мову, попрохав мене запитатися одного з хлопчиків, гарненького але чи не найбільш від усіх замурзаного, де його батьки?

— «Батька взяли до червоної армії а мати-жидівку забили німці», відповів хлопчина по-російськи.

— «Що він каже?» запитав німець.

— «Каже, що батька взяли до червоної армії а мати вмерла», неточно переклала я. Стало жаль дитини. Вояк співчутливо подивився на хлопця і дав йому жменю дрібних монет.

Тут у Житомирі мусів бути мій брат, але я не була певна, чи він не поїхав далі. Та де знайти його, навіть як він тут? Куди мені зараз іти? Дощ ще падав, але все менше і менше... Я вже не мала терпіння далі чекати і вийшла з корчми. І, розду-

---

7) *І пусто, тужно, сумно, немов щастя промине,*
І пусто, тужно, сумно в буйній Україні.
(Мальчечвський)

8) *Пальова пошта.*

муючи, зупинилась. В який бік іти? Коли бачу — на майдані стоїть український поліцай. Він в уніформі червоноармійця, лише з жовто-блакитним паском на руці і в мазепинці. Я зраділа, зразу підійшла до нього, запитала про адресу поліції. І пішла куди він показав. Яка тут зовсім інша архітектура! Нових домів не видко зовсім, а ті старі ще, мабуть, з царських часів, Миколаївської архітектури. Уявляю собі це містечко раніш. Скромні будинки і серед них багато дерев'яних. Між деякими пустирі... Крім кількох головних, багато вулиць немощених... По крамницях сидять сонні крамарі. Зрештою жидки і тут не втрачають своєї спостережливости: все помічають, всіх знають. Кожна нова людина звертає на себе увагу. За нею довго дивляться услід... Тепер тут рух, хаос військового часу. Але німці тут виглядають зовсім інакше, як на заході. Які блискучі були німецькі старшини в червні 1940 року, як узяли Париж. Французи і ті здивувались. А один полковник колишньої російської царської армії, дивлячись, як по Champs d'Elisee маршують молоді німецькі солдати, дивився, дивився і, нарешті, сказав:

— «Да это же армия юнкеров!»

Всі вони були стрункі, ясноокі, ніби підібрані під одну масть. А які чемні з населенням у перші тижні! Де це все тепер? Чи ті частини знищила військова завірюха? Чи це вже втома від надто довгої війни? Чи це впливав на них так СХІД? Там, у Франції, вони були підтягнені, а тут розперезались. Бо що знав про цю землю пересічний німецький вояк? Лише те, чого вчила його німецька есесівська пропаганда. Чи знали вони, що тут була висока культура і міцна держава вже в Х-ХІ століттях, тоді, коли нормани завоювали Англію на чолі з герцогом Вільгельмом Завойовником. Що знали вони про блискучий двір князя Ярослава Мудрого? Сотні років підневільного життя зробили з цього краю провінцію. Але цей російський Прованс принаймні ще дихав матеріяльним благобутом. Та безоглядна большевицька система ограбила до решти навіть провінційну Малоросію — край, де «все обильем дышет» (Алексей Толстой). І що тепер побачили тут прості німецькі вояки, які недавно бачили Францію, Бельгію, Голляндію й інші багаті країни, з великим добробутом, розкішною архітектурою, сяючими вітринами мод, високою цивілізацією, що мусіла їм імпонувати. А тут був... дикий схід, якого вони не розуміли, який був їм чужий.

В поліції я назвала ім'я і прізвище брата. Коли це до мене підійшов цілком незнайомий молодий хлопець, по вигляду студент, що був, як і я, в поліції в якійсь справі і випадково чув мої слова.

— «Пані, я знаю адресу вашого брата». І він дуже ввічливо запропонував мене туди допровадити. «Як одно чіпляється за друге», подумала я. «Щоб зрушити з місця, а там вже самі події помагають».

«Встань, піди — і ляжуть гори,
І розстелять яри,
І тебе самі вітри
Понесуть в ясні простори».
.. (*«Мусить буть» О. Олесь*) ..

Студент був дуже милий і привів мене на Х. вулицю до невеличкого білого дому, отіненого деревами, який скоріше нагадував більшу селянську хату. Перед домом росла трава, а від брами до дверей вела вузенька стежка. Перед ганком студент, який між тим назвав мені своє прізвище, ввічливо попрощався і відійшов. Ні я ні він не думали тоді, що минуть роки, і я опинюсь в ЗДА, а він в Еспанії а потім в Аргентіні. Але ніяка екзотика чужих країв, ніякі багатства світової метрополії не замінять мені і, я певна, йому, остроту переживань нещасливої нашої батьківщини в ці історичні дні. Молодий студент делікатно відійшов, а я стояла перед дверима незнайомого дому з радісною тривогою на душі. Так хотілось застати Олега вдома! Він же ж думає, що я в Німеччині в Бранденбурзі, у текстильній фабриці а я — біля нього. Постукала. Чути кроки... Двері відчинив Олег.

— «Галю?! Ти..?»

Я щаслива сміялась. Поки почали сходитись інші, ми встигли поговорити по-родинному. Такі розмови неможна точно переповісти. Стільки запитів, стільки від поспіху все скоріше переповісти недокінчених але таких зрозумілих речень. Я довідалась, що їх мешкало тут у двох великих кімнатах шестеро. Кімнати робили враження складу старих речей. Чого тут не було, передусім ціла гора грамофонових плит.

— «Оце наша улюблена пісня про Галю», казав Олег.

«Гей ти, Галю,
Галю молодая,

починалась пісня, а далі вона оповідала, як козаки

Підманили Галю,
Забрали з собою.
— «Їдьмо, Галю, з нами,
З нами, козаками,
Краще тобі буде,
Як в рідної мами».

Та доля тої Галі була дуже сумна.

Прив'язали Галю
До сосни косами.
Сосна догорає,
Галя промовляє:
— «А хто дочок має
Нехай научає.
Нехай на досвітки
Гулять не пускає.»

Але пісня туги не навіяла. Вона мала прихований гумор і трошечки підсміювалась над мандрівницею. Так в оперетках гинуть від картонних мечів герої і героїні.

Олег розповів мені, як сюди доїхав. Він пережив у дорозі, як і кожний, хто сюди нелегально дістався в цей час, цілий роман. Як і я, напросився,

щоб його взяли на вантажне авто, куди згодом підсіли ще якісь типи. Удавав, що спить, і чув, як вони між собою умовлялись, що підуть грабувати священика, бо один з них знає, де в нього сховане золото. Говорили пошепки і не все можна було почути. На Олега вони поглядали не дуже приязно. Потім вони зникли і то так, що він навіть не помітив, де саме вони зіскочили. Здається, він задрімав. Коли зійшов з авта в Житомирі, на розі вулиці, бачить, стоїть Олег Кандиба. Це була несподіванка. Останній пригадав, що так вони вже стрілися у житті. Це було в Хусті на Карпатській Україні. Олег приїхав туди, зіскакує з авта на розі вулиці, — аж там стоїть Олег Кандиба. Події повторюються.

Почали приходити інші: Михайло Михалевич, Роман Русов, Олег Кандиба. Останній виявив найменше здивовання, як мене побачив.

— «А-а..... пані Галя!»

І зараз же запропонував мені працю. Був цілком послідовний і кожну нову силу, все одне, більшу чи меншу, негайно ставив на позицію. І коли раніше в Празі мене злостило, що Олег Кандиба розставляє і пересовує, як фігурки на шахівниці, тепер це здавалось самозрозумілим.

Господиня їх мешкання за совєтських часів була шоферкою. Вона рахувала чомусь своїм обов'язком годувати своїх квартирантів, хоч вони навіть за мешкання не могли всі як належиться їй платити. Ця матірня опіка їх дуже зворушувала. Це було чимось неможливим для західньої Європи. Щоб отак піклуватися цілком задармо про незнайомих людей та ще шість осіб! Робила вони це мовчки, ніби це входило в її обов'язок. Вона збирала старі речі й ішла на села міняти їх. Одного разу захопила штани Олега, а як пізнала свою помилку, негайно пішла з боєм добувати ці штани назад!

Олег сказав мені, що в них зовсім нема чого їсти, бо на базарах пустка, а вдома всі харчі з'їли. І господиня якраз тепер поїхала на село міняти речі. Завтра вона приїде і тоді вони матимуть на якийсь час запаси.

— «Але я поведу тебе в одне місце, де тебе добре нагодують». І він привів мене до маленького мешкання, де я побачила двох молодих хлопців.

— «Ви, здається, були моїм братом», усміхаючись сказала я одному з них, невисокому молодику, з дуже рішучими рухами. Він теж пізнав мене. Це був доктор Яхно з Волині, що довший час на студіях перебував у Празі, де я його зустрічала. Ми ходили на театральні проби п'єси Миколи Чирського «Отаман Пісня», де я мала грати гімназистку Любу, а Яхно мого брата Шурка, хлопчика - підлітка. Було це 1936 року. Другий молодий пан з приємним обличчям, був галичанин з Жовкви, Михайло Д. Молоді люди дуже гостинно нас прийняли і частували смашними варениками. Ці двоє давали собі з господарством раду і, як я довідалась пізніше, за час свого перебування в Житомирі, дослівно з'їли своє мешкання, вивозячи на села на обмін речі. Енергійні рухи молодого доктора Яхна пізніше у Києві цілком себе виправдали. Не буце ніяка «поза» і гра в «героя». При відділі Пропоганди при Міській Управі він роззинув енергійну працю в Санітарнім Відділі і витривав на ній до кінця.

Новоприбулі, переважно люди молоді, часто згадували західню Європу, де стільки років прожили, де лишили близьких, де деякі з них і виросли. Сидячи в Житомирі, у вимріяній Україні, з якоюсь поетичною тугою згадували Прагу, Італію, Балкани.

— «Я тепер ще більше відчуваю, яка прекрасна Дальматія», якось сказав Олег Кандиба. «Батьківщину роблять таки люди, не лише земля». А він же ж бачив світу! Балкани, Італія, Франція, Німеччина, Чехословаччина. Бачив блискучу, упорядковану Європу мирих часів до другої світової війни. Бачив ЗДА і Канаду. Але це порівняння з чужиною в нього й інших не охолоджувало запалу до праці на своїй «окраденій» землі. Не вбивало почуття приналежности до неї. Ні на хвилину не захиталось бажання лишитись тут, на цій новій Україні, і працювати в усяких умовах для її добра.

«Що їм були і хмари й дні похмурі,
Ворожий гнів і дикий сміх...
Назустріч вітру, грому, бурі

Бо ті що сюди приїхали з еміґрації, завжди волею, думкою були в Україні. А ті, що приїхали з західньо-українських земель, завше пам'ятали про Соборну Україну, про цілість своєї держави. Може були й інші, що прибули туди з якимись іншими цілями, але те оточення, серед якого опинилась я, відчувало речі саме так. Бо цих людей я бачила потім, при різних ситуаціях, і все їх поводження люди, не лише земля». Чи це не те саме, що висловив гіндус Рабіндранат Таґор у свому романі «Дім і Світ»: «Батьківщина не є лише земля, на якій ми живемо, але й люди, що живуть на цій землі».

Цю дивну тугу за чужими землями, де виростали в юні роки, заспокоювали тим, що вечорами — ходити на вулицях можна було лише до 8-ої години — читали -Дон-Кихота» Сервантеса. І сей твір з давніх часів, з далекої Еспанії був духом ближчий, ніж образ України ПО СОВЄТСЬКІМ ПАНУВАННЮ. Цю книжку, як багато інших, знайшли в покинутих мешканнях. За цим читанням знаходили душевний відпочинок від безрадісних картин навколо нас. І порівняння високих прямувань світових геніїв з життям на зубожілій Україні, ще більше давало свідомість того, що то є ОКУПАЦІЯ!

«Alle Gewaesser durchkreizt, die Heimat zu finden, Odysseus.

Er erwacht und erkennt jammernd das Vaterland nicht»

(«Odysseus» Schiller) [9])

А за вікнами причаїлась темрява... І серед неї жили якісь люди близькі і далекі нам, люди, які називали нас «западнікі» і оглядали нас недовірливими, з-під насунених на чоло кепок, поглядами...

[9]) *Всі води переплив Одиссей щоб рідний край знайти,*
..Прокинувся — з плачем тут він поняв,
..що батьківщини своєї не впізнав.
(«Одиссей», Ф. Шіллер)

(Далі буде)

....

З життя в ОДВУ

Степан Куропась

БУДЬМО ТАКТОВНІ Й ОБЕРЕЖНІ В ОРГАНІЗАЦІЙНІЙ ПРАЦІ

У нас тепер найбільшим лихом в Організації — байдужість до громадської роботи. Нема того запалу, що колись майже з нічого створив велику Організацію і покрив сіткою її Відділів цілу країну. Тільки дуже поволі відроджується давнє почуття обов'язковости, прив'язання до своєї Організації і готовість на труди для неї, головно завдяки рухливішим одиницям на місцях.

Боротьба з людською байдужістю тяжка, тут треба не тільки ідейности й витривалости з провідників Організації на місцях, але й багато вирозумілости, знання психології людей, обережности й улости, знання психології людей, обережности й уміння з ними поводитися, доброго розуміння звичаїв, що їх виробили десятки літ перебування на американському континенті. Для прикладу подаю один випадок, що з ним у свойому досвіді щолиш недавно стрінувся я самий.

Влітку ц. р. прийшов я на збори одного товариства в Чікаго і стрінувся там з колись діяльним нашим членом, п. О. Д. Не бачивши його довший час, я зрадів тією зустріччю, привітався й обидва ми почали згадувати «старі, добрі часи» з житті в Організації.

— Що з вами сталося, — питаюся, - десь вас не видно, та й до Організації не заходите. Невже ж ви забули про те, як колись змагалися за неї? Та й не тільки рядовим членом, бо ж ви й Головою Окружної Управи ОДВУ були.

— В нічому я не змінився, як був націоналістом замолоду, так ним і досі лишився. От і тепер мені жаль, що не зможу побачитися з нашим Головою Проводу, полк. Мельником, що, як чую, приїжджає до Нью-Йорку. А я ж бачив усіх наших провідників, що колись приїжджали до нас, і говорив з ними, — генералів Курмановича й Капустянського, Омеляна Сеника й інших. Коли ви поїдете до Нью-Йорку, то привітайте його від мене і побажайте всього добра в иого роботі.

Тішуся, що ви пам'ятаєте й шануєте наших провідників. Та ви все ще не відповіли мені на питання, чому не буваєте в Організації.

— Та воно й нема що багато говорити. Як знаєте, колись я був дуже активний, а й тепер, хоч уже не ті літа, хотів би послужити нашій справі. Одначе виходить, що не я Організації, тільки вона мене не схотіла.

— Це неможливе! Нашій Організації дуже потрібно людей, для неї цінна кожна одиниця, тимбільше така людина, як ви, що стільки для неї напрацювалася в минулому.

— Може воно й так, а може й ні. Я вам скажу просто й без обиняків: мене зовсім зневохотили Загальні Збори, коли, замість вибирати людей «з підлоги», явно, як це ми завжди кожного року робили, купка людей зійшлася за сценою, щось між собою пошептали та й проголосили «вибрану» Управу. А ми ж нікого не обирали, не мали можности й не дали нам до того нагоди, ми тільки сиділи в залі й мовчки мусіли приймати те, що говорила нам купка людей.

Не помогли мої переконування, що не жодна «купка людей», тільки «комісія-матка», якої завданням підшукати кандидатів до Управи, переговорити з ними і в такий спосіб облегчити і скоротити роботу Загальним Зборам; що такий скрізь у «старім краю» звичай і в нас існують «номінаційні комісії», що дуже часто діють навіть ще перед Зборами. Та й не «шепчуть» вони між собою, це ніяка таємна змова. Комісія мусить відбувати свої засідання окремо, що не перешкоджати Зборам, що тимчасом ідуть дальше по своїй програмі.

Ця арґументація може захитала мойого співрозмовця, але не переконала його зовсім, на дні серця все лишився в нього жаль, що на місце устійнених організаційних звичаїв заведено якісь махінації з метою не дати можности членам обирати до Управи, кого хочуть.

Один відходить з тієї, другий з іншої причини — а все на тому тратить Організація. Скаже хтось — не велика це втрата, бо коли людина відходить з благої причини, то не великої вона вартости, не можна рахувати на неї в тяжкій хвилі.

Не беруся зовсім оправдувати людей, що шукають собі причини до відходу з Організації або щоб звільнитися від організаційних обов'язків і тягарів. Скажу тільки, що люди були і є тільки людьми, з усіма своїми добрими й злими сторонами. Наша Організація полягає не на індивідуальному доборі найліпших одиниць, тільки на гуртуванні якнайбільшого їх числа: це організація масового, а не елітарного типу. Кожний чесний і патріотичний українець, що чи сам визнає націоналістичний світогляд чи ставиться до нього прихильно — знайде в ній своє місце і потрібний для неї.

Тому не можемо легковажно ставитися до відходу людей з Організації, мусимо старатися розуміти їхній спосіб думання, вчуватися в їхню ментальність і відповідно до того керувати не тільки загальною кількістю членства, але й окремими одиницями на місцях. А це вимагає організаційного досвіду і тактовности в підході до людей, щоб, не тративши з очей загальної мети, зручно керувати навіть такими найменшими складовими частинами Організації, як окремі її члени. Коли не будемо на те звертати пильно уваги — помимо найкращої нашої ідеї і найбільшого нашого для неї віддання можемо знайтися в положенні «генералів без війська».

• • • • • • • • • • • • • • • • • • •

НАША ДРУКАРНЯ Й КНИГАРНЯ В ЧІКАҐО У ВЛАСНОМУ ДОМІ.

Може не всім відомо, що наш журнал «Самостійна Україна», почавши від травня 1953 року по сьогодні, друкується у власній нашій друкарні в Чікаґо. Ще з початком 1953 року Видавнича Спілка «Самостійна Україна», що була видавцем і власником журналу «Самостійна Україна», закупила друкарське устаткування і зорганізувала друкарню в Чікаґо при 2000 В. Суперіор. Завдяки відданій і жертвенній праці кількох одиниць друкарня вже в короткому часі могла не тільки друкувати власний журнал, але й виконувати всякі друкарські роботи на замовлення.

Тоді теж засновано книгарню, що зпочатку вміщалась у тому самому домі, що й друкарня, а потім поширилася і перенеслася до приміщення при 2315 В. Чікаґо Аве.

З часом виявилася конечність знайти опору і для журналу і для книгарні в ширших колах членства, тому з весною 1955 року журнал «Самостійна Україна» разом з друкарнею і книгарнею перейшов на власність Центральної Управи ОДВУ. А щоб ще більше зацікавити і прив'язати наших друзів до справи друкарні і книгарні — з початком цього року пареорганізовано господарську підставу тих підприємств, засновано господарську спілку, в якій ЦУ ОДВУ має рішальний голос, як головний уділовець, але членами спілки стали теж окремі особи, що вплатили уділи в висоті дол. 100 за один.

Дирекція нової Спілки скоро поладнала всі потрібні і вимагані законом формальності і приступлено до розбудови підприємства. Скоро трапилася нагода купити добрий і відповідний дім при 2315-2317 В. Чікаґо Аве. за ціну 42.250 долярів. Закуп показався добрий, дім має три поверхи, на долішньому, крім приміщення для друкарні, є ще два крамничні льокалі, а на горішних поверхах ще чотири мешкання — все те дає добрий дохід.

В одному з тих крамничних льокалів приміщено вже нашу книгарню, а від недавна перенеслася туди теж і друкарня. Наші пляни і задуми здійснилися — обидва наші підприємства — книгарня і друкарня — приміщуються у вигідному, добре положеному і власному нашому будинкові.

Ці пляни вдалося здійснити завдяки допомозі окремих осіб, наших членів і прихильників, і громадській поставі деяких суспільних установ. «Український Народний Союз» дав нам догідну гіпотечну позичку на дол. 25.000, а Федеральна Кредитова Кооператива в Чікаґо своєю позичкою вможливила заплату решти ціни купна. Перші й основні вплати — і це найважніше — були можливі тільки тому, що знайшлися люди, які склали свої уділи на поважніші суми. І так збірними зусиллями дійшли ми до поважного успіху і великого діла.

Всі ще пам'ятаємо, з якими труднощами приходилося нам боротися в початках: окремі друзі приходили вечорами працювати при віднові льокалю, при монтуванні машин, при дрібних роботах, що їх ніколи не бракує в такому підприємстві. Одні відходили з перевтоми чи в зневохоченні, на їх місце приходили другі і так якось діло йшло наперед. Сьогодні праця тих людей дала вже свої наслідки: наша книгарня має поважний запас з гарної літератури й наyчних творів, дитячих, шкільних підручників, українських і латинських машинок до писання, канцелярійного і писарського приладдя і т. п. А друкарня вивінувана в усі потрібні машини і може виконувати навіть складні й вибагливі друкарські роботи.

Отже час експериментів і ставлення перших кроків уже за нами, тепер вступаємо на шлях поширення і розбудови наших підприємств.

Всіх наших друзів і прихильників, усіх тих, що вже причинилися до росту наших підприємств і що

їм дальший його розвиток лежить на серці, кличемо:

Вступайте в члени «Українсько-Американської Видавничої і Друкарської Спілки» в Чікаґо!

Всі друкарські роботи замовляйте тільки в нашій друкарні!

Всі закупи книжок, мистецьких зиробів і писарського приладдя полагоджуйте тільки в нашій книгарні в Чікаґо!

Адреса нашої книгарні й друкарні:
Ukrainian American Publisching
and Printing Company
2315-2317 W. Chicago Ave
Chicago 22, Ill.
Telephone: AR 6-6373
За Дирекцію Спілки;
Д-р Андрій Гаєцький
Управитель

••••••••••••••••••••

В ЦАРСТВІ КНИГ

Антон Хижняк

(РОМАН)

(Доповнене і перероблене видання. «Радянський Письменник», Київ 1955, ст. 468).

Постать Данила Галицького, розумного володаря, доброго господаря своєї землі, обережного політика й не останнього полководця, одинокого короля в українській історії, заслуговує на те, щоб притягнути до себе увагу письменника, так через визначну свою індивідуальність як і через історичне тло для неї. Вистане пригадати, що Данило Галицький був останнім українським сувереном, що володів цілою соборною Україною — в Холмі, Галичі, Володимирі й Києві — та що саме за його часів навістила Україну жахлива татарська навала. Проте чомусь не мали ми досі в українській літературі повісти про нього, не рахуючи може невідомих рецензентові менших оповідань. Тому з тим більшим задоволенням беремо в руки книжку Хижняка, сподіваючися, що коли за Данила Галицького не було ще ані Леніна ані Сталіна, а «старший московський брат» не вилазив ще з колиски, то навіть большевицький український письменник матиме більше волі для своєї творчої уяви, коли вона спрямована в минуле.

Як же ж справився зо своїм завданням Хижняк? Дав він товсту книгу, вложив у неї багато праці — писавши її від 1944 до 1954 року — але не виконав того, чого можна б і повинно б жадатися від історичного роману.

Роман обнімає довгий час кількадесяти літ — від смерти Данилового батька Романа під Завихостом 1205 року, до смерти самого короля Данила. Отже це — роман-хроніка, що в ньому треба б вивести ціле життя Данила на тлі повнотного зображення його історичної доби. Це, перш усього, вимагало б солідних історичних студій над джерелами й тогочасними документами, а того в повісті не видно. Автор щоправда тут і там посилається на літопис чи на інше джерело, навіть подає точні дати, часом перетикує свою мову архаїзмами — але не вдається йому ввести читача в атмосферу суворої й героїчної доби Данила. З розмов дієвих осіб та зо слів самого Данила більше заносить партійними большевицькими мітингами з часів «великої вітчизняної війни», не відчувається в повісті маєстату прикритої сивиною віків давнини.

Самий Данило в інтенціях автора, що чейже повинні бути позитивні, бо ж його іменем назвав він свою повість, — виходить нерівно: раз запальний, нагальний, поривний і несправедливий, то знову розважний, далекозорий у своїх плянах, стриманий і опанований дипломат. Не легко вивести у повісті характер, коли йдемо від колиски до могили, все ж таки якісь центральні риси Данилового характеру — і як людини і як князя — повинні б іти послідовно через цілу повість. Того нема. Бо автор далекий від майстерности в психології і над тою справою немало ще мусів би працювати. Для прикладу подаємо сцену каяття тисяцького Дем'яна: його зогнано шантажем у конспірацію проти Данила, тихим спільником змовників був він довгі роки, хоч і в душі неначе бунтувався. Яке велике поле для конфліктів льояльности, сумління, страху й чесности! Але з того всього шкоди Данилові вийшло дуже мало, всіх зрадників одного по другому постигла заслужена кара і коли вже читач про все забув, пригадує про те собі автор, в якого ні сіло ні пало Дем'ян виривається з каяттям у найменш до того відповідній ситуації та в зовсім непідготований психологічно спосіб. Та й реакція на те в Данила якась суха — ні кари, ні прощення. Таких психологічних вистрибків і взагалі нерівностей у повісті багато, не вільна від них майже ні одна постать, ще найбільш рівно, дуже симпатично і добре виходить дружинник Теодосій, що з боярського закупа вибився на княжого дорадника.

Большевицький письменник, вже з уваги на цілість своєї шкури, виводитиме чорні типи з «клясового ворожого», а позитивні характери — з «клясового свідомого» елементу. Але ж одні й другі — це люди, одних і других обов'язують ті самі закони природи й психології і добрий письменник мусить це мати на увазі. Тимчасом Хижняк собі справу упростив: кожен боярин чи чернець — це неначе «зволоч фашистовская», а «смерд» і взагалі людина проста — «герой пролетарскої революції». В той час як бояри й ченці скомлять у передсмертному жаху, лижуть чоботи ворогів і благають пощади — пролетарський елемент гине по-геройськи, навіть серед тортур кидаючи визов ворогам.

Власне, якось не повезло авторові з моментом «клясової боротьби». Здається, за десять літ, коли писав він свою повість, пристосувався він до кожночасної зміни партійної лінії і це зараз же відбивалося на характері повісти: спочатку соціяльний момент виступає наверх, потім блідне на користь особи князя, як збирача руських земель в обороні перед зовнішніми ворогами, тільки де-не-де, по звичці «пролетарського письменника», натрапимо на сцену соціяльної кривди й несправедливости, скоріше не на сцену «клясового підходу» навіть до проблем минулого, знову спалахнути і закінчитися відхрещенням від «культу індивідуальности» — князя, бо — народ усе (хоч це ще й було перед XX Конґресом Партії).

Дуже слабенько виходять в автора баталістичні сцени. Боїв обминути він не міг, бо все життя Данила — боротьба на всі боки з внутрішніми й зовнішніми ворогами, але так і видно, що в позиції баталіста не почуває себе автор у сідлі і при першій же нагоді покидає поле бою з-під свойого пера. Бій з Бенедиктом, мадярським воєводою, займає в нього всього пів сторінки. Не багато більше місця відведено на бій Мстислава Удатного в лісі під Галичем,теж з Мадярами, і бій з ними Данила під Ярославом. Слабо виходить теж облога Галича, трохи ліпше, хоч не багато, облога Києва Батиєм. Нема порівняння між образом бою з хрестоносцями під Дорогичином і такими ж боями в Сенкевіча. Можна собі уявити, що зробило б з бою над Калкою перо Віктора Гюго або Юрія Яновського, — в автора він, хоч ще й найліпше з-поміж інших, але таки зовсім без враження.

Цікаво нам, як большевик дає собі раду з про-західньою на той час політикою Данила в його стосунках з римським папою і в його намаганнях зорганізувати велику західню коаліцію в хрестоносний похід проти татар. Справі тій не надто багато місця дано в повіс-

ті. Поминаючи те,що кожен римський леґат це обов'язково або слинявий, розпичений і розпусний чернець, або підступний брехун, якого папа «цей загребущий вовк, який прагне покатоличити всю Русь і який усе дозволив своїм підлеглим: умовляти словом, благословити хрестом, убивати мечем і палити вогнем», отож якого папа посилає на те, щоб «ґризти й кусати» — Данило якось виходить тут таким, яким би його хотів бачити теперішній большевик. Так і видно, що це ховзький ґрунт, зовсім його обминути не можна, так давай легко проскочимо, щоб і не счутися, як ви уже за нами. Навіть останній сцені в тій матерії, де авторові особливо повинно було залежати на гостроті, а саме там, де папський леґат відчитує буллу з упімненнями й погрозами і де Данило нібито відрікається свойого королівського титулу і в гніві зриває з папою — бракує сили почуття і природности.

А вже на все горло неначе кричить автор «рад стараться, ваше високоблагородіє», скільки разів зійде мова на московсько-українські взаємини. Між іншим, ця справа в нього виходить дуже штучно. Автор поставив бо собі не абияке завдання: вивести московську вищість на Україною в часі, коли Москва ще сиділа в болотах, як червяк у хріні, що не чув про моркву. Тому й не може він змальовувати дій дійсности, що її не було, зате підноситься пророчими візіями в прийдешнє. Великий князь Юрій Всеволодович говорить у нього:

«*Не личить великому князеві до когось (цебто до Данила) їхати. Та й не там сила наша виросте, а так мислю, що в цих краях, по цей бік Москви-ріки будемо руську силу збірати*».

Митрополит Кирило намовляє Данила до спілки з Олександром Невським:

«*Єднайтеся! Всі сили туди, до середини землі нашої!*»

Сам же Данило міркує собі, що

..«*в Ростово-Суздальській землі міцніє осередок, з якого виросла і зміцніла руська сила... В Москві розрослося дерево дружби і єднання*»,

та й оточення своє навчає він словами:

«нам, галичанам, до своїх (цебто руських з півночі) *тулитися слід, яко братам молодшим. А молодші ми тому, що не десь по середині, а на краю землі руської сидимо. Туди, до серця хилитися маємо, звідти нам і поміч і захист*».

»*Буде Москва усій руській землі серцем! (так, по словам автора ще Юрій Довгорукий мав говорити Ярославові Осмомислові) — Подумати тільки — з усіх кінців сюди можна їхати, а Москва неначе по середині!*»

Такими способами вже в тих далеких часах шукає Хижняк підґрунтування для теорії про «старшого московського брата», про те, що «Москва — всьому світу голова» і про те, що «всі шляхи ведуть до Риму, цебто до Москви».

Хижняк вишукує, а де не можна знайти, вигадує все, що підпирало б його теорії. І галицька катедра збудована не на зразок київської св. Софії, тільки владимірської чи суздальської, тільки що наче б то і не вмилася до неї, і галичани «не один і не два рази» зверталися до Владиміра-Суздальського, щоб «умільців-ремісників» їм дати, хоч там ще княжі тереми очеретами крили в той час, і «новгородці зірвали підступний папин намір покатоличити Галичину» і т. д.

«Єднання руських земель» зачинається вже від взаємин Данила Галицького з Олександром Невським. Данило й на очі ніколи не бачив Олександра Невського, що що йому міг би бути внуком, посольства вони до себе ніколи не слали, але Хижняк каже Данилові виголошувати дитирамби на честь Олександра, його розуму, відваги й хоробрости, неначе він «голова всьому руському родові».

А вже просто усміх викликує вербальна еквілібристика автора в арґументації, як то Олександер Невський у союзові з Данилом Галицьким спасали Русь перед папою, якого всі їхидні наміри супроти Русі порвав ніхто інший тільки Олександер Невський... своїми поїздками до Орди, щоб протидіяти інтриґам папських леґатів.

Ані з історичного ані з літературно-естетичного боку книжка не заслуговує на більшу увагу. Данило Галицький і дальше мусить ждати, заки візьметься за нього якесь велике перо, нехай і большевицького, але українського по дусі письменника.

Зиновій Книш

Мандрівка по журналах

«*Лайф*», 12 серпня 1957. Про силу і впливи жидів у світі рідко чуємо від них самих. Вони воліють діяти тихцем, не розкриваючися більше, як того потрібно, звичайно пишуть і говорять про жидів інші. До таких рідких випадків належить стаття Джорджа Штайнера «Як американські жиди дивляться на жидівську державу». Поминаючи справу, що про неї говорить наголовок, довідуємося тут, що жиди мають тепер у ЗДА двох сенаторів: Якова Джевіта в Нью-Йорку (попередній сенатор, Герберт Леман, теж жид) і Річарда Нойберґера з Ореґону (де жидів усього 7.500), що займають вони впливові становища в судівництві (суддя Найвищого Суду — Фелікс Франкфуртер), в адміністрації (ґубернатор стейту Коннектікат — Рібікоф), навіть у збройних силах (адмірал Штравс), у культурному житті (драматурґ Артур Міллер і артист Філь Сілверс) і в національному американському спорті, бейсболі, (Генк Ґрінберґ), не рахуючи багато інших на нижчих щаблях.

Жидів у ЗДА живе 5 мільйонів і 200 тисяч, але сила їх і значення на багато перевищують числову пропорцію до загальної кількости населення. Причини жидівського впливу, за автором, головно дві:

1. Жертвенність. Бувають роки, коли складають вони на допомогу жидам у світі більше, як потрапить зібрати в цілій Америці Червоний Хрест. В 1948 році зібрали вони 148 мільйонів. На цей рік поставлено ціль — 100 мільйонів і ця сума вже майже зібрана. За останніх п'ять літ американські жиди закупили державних бонів Ізраїля на понад 300 мільйонів долярів.

2. Солідарність. Жиди голосують скрізь на своїх кандидатів, не дивлячись на те, з якої вони партії і як ця партія в даний час ставиться до жидівської справи. Тому обидві партії, республіканська і демократична, відводять відповідне місце поставі до жидів у у своїх «плятформах». В ключовому стейті Нью-Йорк не можна здобути виборчої перемоги без жидів.

Помимо того, що республіканський уряд менше піддається впливам жидів від демократичного, йому залежить на добрих взаєминах з арабським світом, це зовсім не значить, що жидівські впливи в ЗДА змаліли за республіканської адміністрації. Вони були і далі лишилися великі і дуже часто не можна бачити шляхів, кудою вони ходять.

При тому мусимо собі усвідоти, що вся ця колосальна фінансова й політична жидівська сила майже без вийнятку вороже ставиться до України і до її визвольних змагань. Вороже, не байдуже. Не скоро будемо в змозі її зневтралізувати. Першим і найпевнішим кроком до того було б скріпити ці самі дві основні прикмети, що винесли жидів наверх: солідарність і жертвенність. Чи потрапимо?

«*Музейні Вісті*» (давніше: «На слідах») І-ІІ квартали 1957. Всім відомо, що москалі й большевики нищать сліди історичного минулого України. В першу чергу — будівлі й церкви. Проф. М. Міллер пише про те в статті «Нищення останніх національно-історичних пам'яток в Україні» і покликається на ориґінальні московські свідчення, цитуючи журнал «Совєтська Культура». Виказується там жалюгідне занедбання Кам'янця Подільського: руйнується стара фортеця ще з XIV століття, резиденція Галія Паши з того самого часу. Домініканський Костьол з XV ст., Вірменська Дзвінниця й десятки інших історичних пам'яток у місті. На місце митниці з XVII ст. поставлено — коршму. А все це діється помимо протестів окремих міщан і навіть організацій.

В селі Підгорянах у Тернопільщині розбирається твердиня з XV ст., а камінь використовується на брукування доріг.

Так нищаться й руйнуються будівлі не через неуважливість мешканців, тільки через недбайливість і свідоме потурання держави, під якої опікою вони стоять.

INDEPENDENT UKRAINE
2315 W. Chicago Ave.
Chicago 22, Illinois
Return Postage Guranteed

NASHA PRACIA
% ST. GEORGE'S CHURCH
316 S. E. 4TH AVE.
MINNEAPOLIS 14, MINN.

Printed Matter